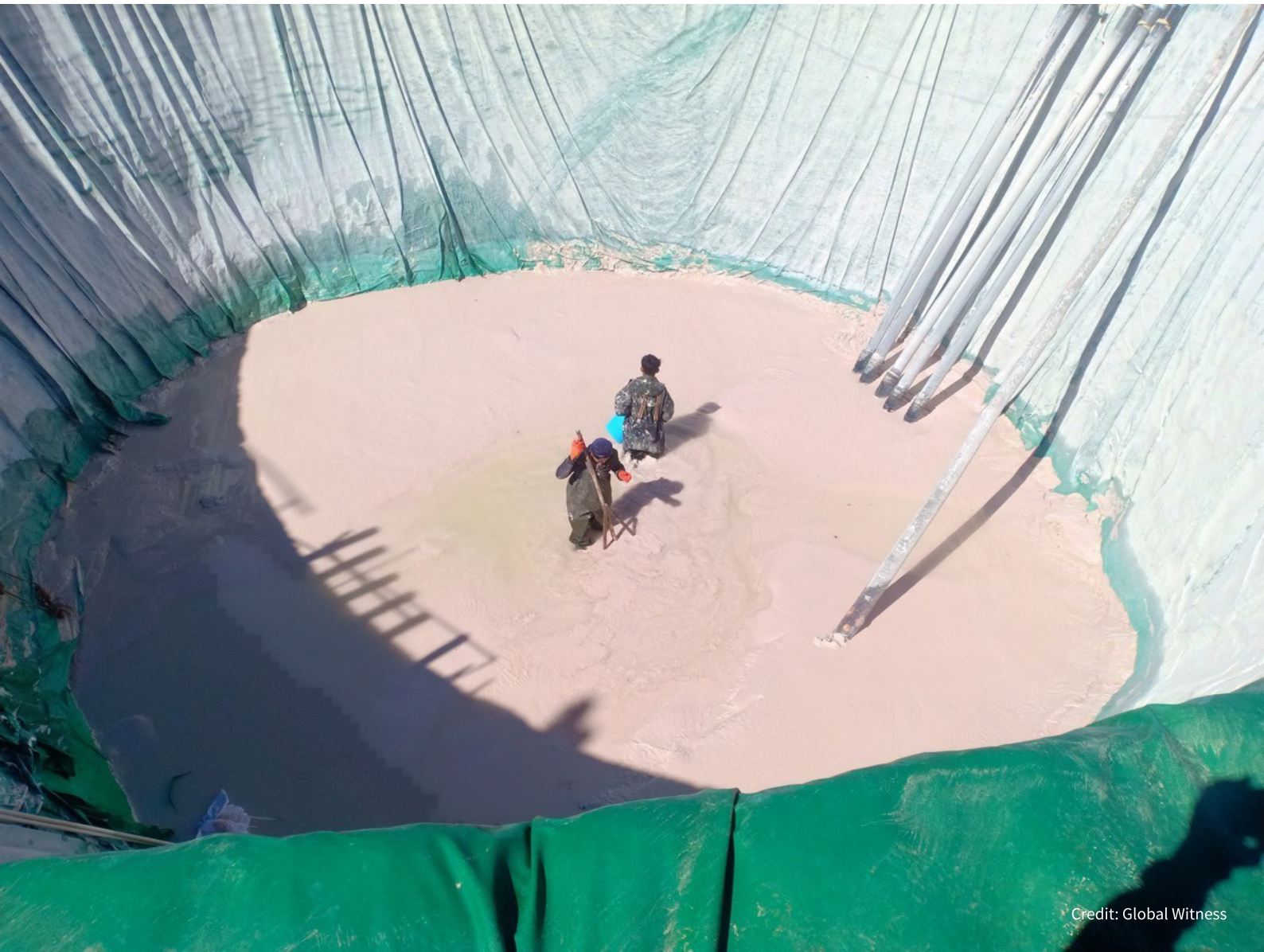

လေးလံသည့် မြေစွန်းသတ္တုဒြပ်စင်များဆိုင်ရာ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းများ၏ အဆိုးကျွန်ုပ်တို့အမြင်များ

မြန်မာနိုင်ငံမှထွက်ရှိသော တရားမဝင်တွင်းထွက်သတ္တုများသည်
ကမ္ဘာပေါ်ရှိ အကြီးမားဆုံးထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်တစ်ခုဖြစ်သည်။

ဩဂုတ် ၂၀၂၂

နိဒါန်း

တစ်ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ စီးပွားရေးသည် ကျောက်ဖြစ်ရုပ်ကြွင်းလောင်စာများအပေါ် ကျွန်ုပ်တို့၏ မှီခိုအားထားနေမှုကို လျော့ချနိုင်စေမည့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုအတွက် ပြန်လည်ပြည့်ဖြိုးမြဲစွမ်းအင်ဆိုင်ရာ နည်းလမ်းများ၏ အဓိကအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သော သတ္တုဒြပ်စင် ၁၇ မျိုး ဖြစ်သည့် မြေရှားသတ္တုများအပေါ် ပိုမို၍ မှီခိုအားထားလာ လျက်ရှိသည်။

လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များဟု အမျိုးအစားခွဲခြားထားသည့် အဆိုပါ ဒြပ်စင်နှစ်မျိုးဖြစ်သော ဒိုင်စပရိုဆီယမ် နှင့် တာဘီယမ်တို့သည် အထူးသဖြင့် အစိုးတန်ပါသည်။ အခြားသော အသုံးပြုမှုနည်းလမ်းများ ရှိသည့်အနက် အဆိုပါသတ္တုများအား လျှပ်စစ်ယာဉ်များ၏ မော်တာများနှင့် လေအားလျှပ်စစ်ထုတ်ပေးသော လေရဟတ်များတွင် အသုံးပြုသည့် အားကောင်းသော အမြဲတမ်းသံလိုက်များ ပြုလုပ်ရာတွင် အသုံးပြုပါသည်။ ဒိုင်စပရိုဆီယမ် နှင့် တာဘီယမ် တို့အား နည်းပညာမြင့် လက်နက်များ နှင့် စမတ်ဖုန်းများ၊ ကွန်ပျူတာစာတတ်ပြားများ နှင့် အချက်အလက်သို့လျှောက်ရေး ကိရိယာများအပါအဝင် အီလက်ထရွန်နစ် အမျိုးမျိုးတို့တွင်လည်း အသုံးပြုကြပါသည်။

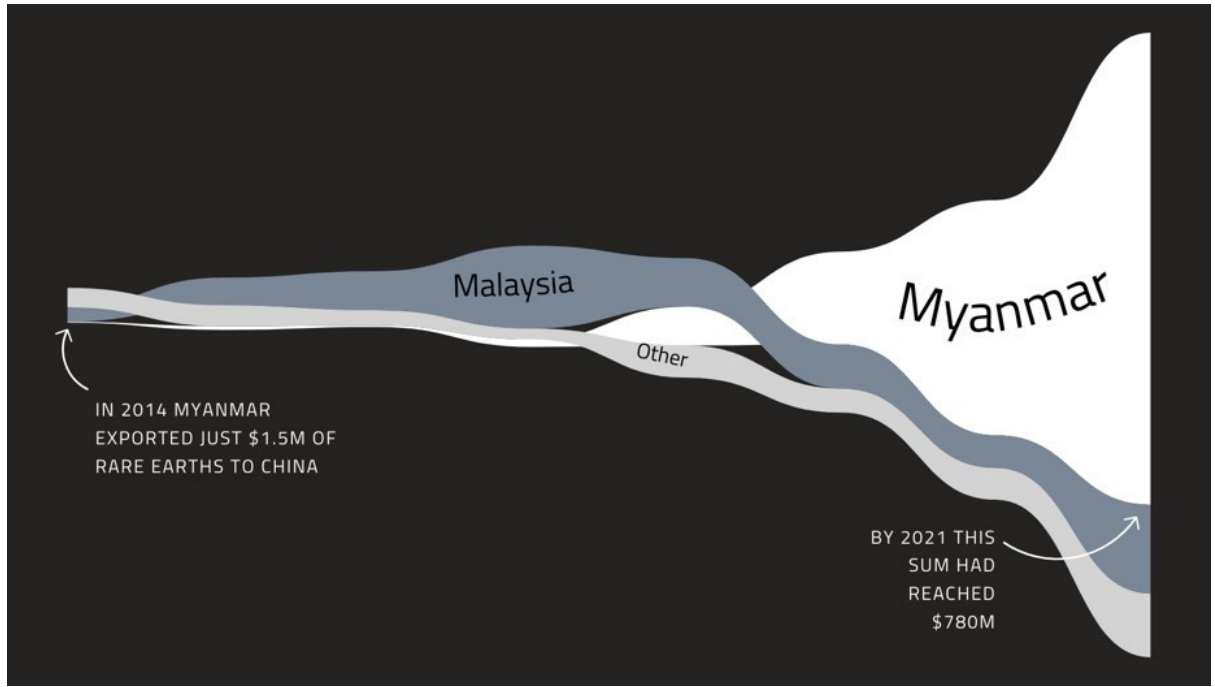
လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များသည် စိမ်းလန်းသည့် အကူးအပြောင်းကို အားဖြည့်ရန် အထောက်အကူပြုလျက်ရှိသော်လည်း ၎င်းတို့အား လက်ရှိထုတ်ဝေသည့်နည်းလမ်းသည် ကြီးမားသည့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ အဆိုးကြုံနိုင်ခြေများကို ဖြစ်ပေါ်စေပါသည်။ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်းတွင် ကြီးမားသည့် မြေဧရိယာများအတွင်း ဓာတုပစ္စည်းများထိုးသွင်းခြင်းပါဝင်ပြီး စွန့်ပစ်ပစ္စည်း အများအပြားထွက်ပေါ်စေကာ လေထု၊ မြေဆီလွှာနှင့် ရေထုတို့အတွင်း အဆိပ်အတောက်များ ထုတ်လွှတ်သည်။^၁

၁၉၈၀ ခုနှစ်များမှစတင်ကာ လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များအတွက် အဓိက ထုတ်လုပ်သူဖြစ်သည့် တရုတ်နိုင်ငံသည် ၎င်းတို့၏ တူးဖော်မှုများကြောင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှု အများစုတို့ကို ခံစားခဲ့ရသည်။^၂

သို့ရာတွင် အစိုးရသည် ၎င်း၏ ဥပဒေမူဘောင်ကို တင်းကျပ်ခဲ့ပြီး တရားမဝင် တူးဖော်မှုများကို နှိမ်နင်းကာ အဆိုးဆုံးသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှုများကို ကာကွယ်ရန် အကာအကွယ် အစီအမံများ ထားရှိလာသည်နှင့်အမျှ တရုတ်နိုင်ငံရှိ လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တု တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများကို လွန်ခဲ့သည့် ဆယ်စုနှစ်အတွင်း ပိုမို၍ ပိတ်သိမ်းလာခဲ့သည်။^၃

သို့တိုင် တစ်ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ဝယ်လိုအားသည် လျင်မြန်စွာ တိုးတက်လျက် ရှိနေဆဲဖြစ်ပြီး^၄ တရုတ်နိုင်ငံသည် ကမ္ဘာပေါ်တွင် အကြီးဆုံး သန့်စင်ထုတ်လုပ်သူ ဖြစ်လာခဲ့သည်။^၅ ယခုအခါတွင် ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင် လုပ်ကွက်များစွာတို့ကို ပိတ်သိမ်းခဲ့ပြီးဖြစ်ရာ တရုတ်နိုင်ငံသည် အဆိုပါ တွင်းထွက်သတ္တုများကို မည်သည့်နေရာမှ ရရှိနေသနည်း။

Global Witness မှ လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့် စုံစမ်းဖော်ထုတ်မှုတစ်ခု၌ တရုတ်နိုင်ငံတွင် တရားမဝင်သော အန္တရာယ်ရှိသော သတ္တုတူးဖော်ရေး လုပ်ငန်းများကို ပိတ်သိမ်းလာခဲ့သည်နှင့်အမျှ **လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်တူးဖော်မှုလုပ်ငန်းများနှင့် ၎င်းတို့ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် နှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှုများအား အိမ်နီးချင်းမြန်မာနိုင်ငံသို့ ရွှေ့ပြောင်းလုပ်ဆောင်လျက်ရှိကြောင်း တွေ့ရှိရပြီး မြန်မာနိုင်ငံသည်**

မြန်မာနိုင်ငံမှ တရုတ်နိုင်ငံသို့ မြေရှားသတ္တုတင်ပို့မှုများသည် မကြာသေးမီ နှစ်များအတွင်း တဟုန်ထိုး မြင့်တက်လာခဲ့သည်။

ယခုအခါ၌ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ဒိုင်စပရီဆီယမ် နှင့် တာဘီယမ် တို့ကို အများဆုံးတင်သွင်းသည့် နိုင်ငံဖြစ်လာခဲ့ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။^၆

ကျွန်ုပ်တို့၏တွေ့ရှိချက်များအပေါ် ဤအနှစ်ချုပ်တင်ပြချက်အား အပိုင်း နှစ်ပိုင်းခွဲ၍ ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

ပထမအပိုင်းတွင် ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလမှစတင်ကာ စစ်အာဏာ သိမ်းပြီးနောက် ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်သည့် စစ်အစိုးရမှ ချုပ်ကိုင်ထား သည့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၊ ပဋိပက္ခ နှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်၊ လူမှုရေး နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ အဆိုးကြုံနိုင်ခြေများ အကြားရှိ ဆက်စပ်မှုများကို အကြမ်းဖျင်းဖော်ပြထားပြီး မြန်မာနိုင်ငံမှ လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များ နိုင်ငံတကာဈေးကွက်များသို့ မည်သို့ရောက်ရှိသွားကြောင်း ရှင်းပြထားပါသည်။

ဒုတိယအပိုင်း၌ စိမ်းလန်းသည့် အကူးအပြောင်းကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံ အတွင်းရှိ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် နှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ထိခိုက်မှုများကို မီးလောင်ရာလေပင့်မဖြစ်စေရန် သုံးစွဲသူနိုင်ငံများရှိ အစိုးရများနှင့် ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် ဆောင်ရွက်သင့်သည့် လုပ်ဆောင်ချက်များကို တင်ပြထားပြီး လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များအတွက် ပိုမို၍ ရေရှည်တည်တံ့သော တစ်ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်း ကြောင်းများ တည်ဆောက်ရေးအတွက် အကြံပြုချက်များ သတ်မှတ် ဖော်ပြထားသည်။

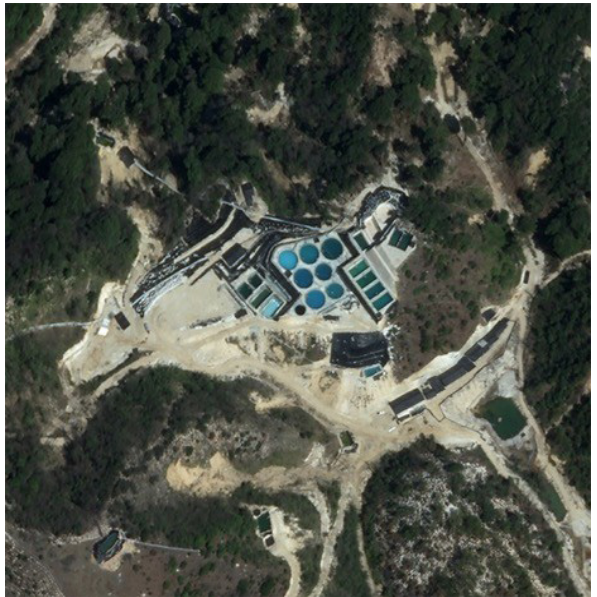
အပိုင်း ၁ - လေးလံသည့်မြေရှားသတ္တုခြပ်စင် များထုတ်လုပ်သည့် လမ်းကြောင်းများသည် အဆိုးကြုံနိုင်ခြေ မြင့်မားလျက်ရှိပါသည်။

"ယနေ့အခါတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ကြောက်မက်ဖွယ် အခြေအနေတစ်ရပ် ဖြစ်ပွားလျက်ရှိရာ အဆိုပါ ကုန်ကြမ်းများသည် ဥပမာအားဖြင့် ကွန်ဂို ဒီမိုကရက်တစ်နိုင်ငံမှ ထွက်ရှိသည့် ကိုဘော့ထက် တစ်စုံတစ်ရာပိုမိုကောင်းမွန်ခြင်း ရှိမရှိ ပြည်သူများမှ မေးခွန်းထုတ်လျက်ရှိကြသည်။

- မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူတစ်ဦး^၇

လက်နက်ကိုင်များက ထိန်းချုပ်ထားသည့် တဟုန်ထိုး တိုးတက်လာနေသော လုပ်ငန်းတစ်ခု

တရုတ်နိုင်ငံသည် တစ်ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေး ကဏ္ဍကို ၁၉၈၀ ပြည့်နှစ်များကတည်းက ထိန်းချုပ်ထားခဲ့သည်။^၈ သို့ရာတွင် ၎င်း၏ပြည်တွင်းရှိတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းတဟုန်ထိုးတိုးတက် လာခဲ့သည်နှင့်အမျှ အက်ကြောင်းများ စတင်ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည် -

မြန်မာနိုင်ငံ၊ ကချင်ပြည်နယ်ရှိ မြေရှားသတ္တုလုပ်ကွက်တစ်ခုအား ဂြိုဟ်တုမှ ရိုက်ကူးထားသည့် ဓာတ်ပုံ၊ အရင်းအမြစ် - Planet Labs PBC, CC BY-NC-SA 2.0

တရားမဝင်တူးဖော်မှုများသည် ထိန်းမနိုင်သိမ်းမရ ဖြစ်လာခဲ့ပြီး သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် ထိခိုက်ပျက်စီးမှုများဖြစ်လာခဲ့ကာ တစ်စတစ်စ လျော့ပါးလာသည့် သယံဇာတများ၊ အထူးသဖြင့် လေးလံသော မြေရှား သတ္တုခြပ်စင်များနှင့်ပတ်သက်၍ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ ရှိလာခဲ့သည်။^၉

၂၀၁၆ ခုနှစ်မှ စတင်ကာ ဗဟိုအစိုးရသည် လုပ်ငန်းကို ရှင်းလင်းဖယ် ရှားရန် အားထုတ်မှုများကို အင်တိုက်အားတိုက် လုပ်ဆောင်လာခဲ့ပြီး တရုတ်နိုင်ငံ၏ "မြေရှားသတ္တုတိုင်းပြည်" ဟု လူသိများသည့် ကျွန်ုပ်တို့ ပြည်နယ်၊ ကွမ်ကျိုးမြို့ရှိ လေးလံသော မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်လုပ်ကွက် များစွာတို့ကို ပိတ်သိမ်းခဲ့သည်။^{၁၀}

ထို့ကြောင့် တရုတ်အစိုးရပိုင် လုပ်ငန်းများသည် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ဈေး ကွက်သို့ ဆက်လက်တင်သွင်းနိုင်စေရေးအတွက် ကုန်ကြမ်းပစ္စည်း များ ရယူနိုင်မည့် အရင်းအမြစ်သစ်များ လိုအပ်လာခဲ့သည်။ ယင်းတို့ သည် ကျွန်ုပ်တို့တွင်ကဲ့သို့ အလားတူ ကြွယ်ဝသည့် မြေရှားသတ္တုလိုက် များရှိနေသည့် အိမ်နီးချင်းမြန်မာနိုင်ငံသို့ လှည့်လာခဲ့သည်။ ထောင် ပေါင်းများစွာသော လူများသည်လုပ်ကွက်သစ်များ ဖော်ဆောင်ရန် နှင့် ၎င်းတို့တွင် လုပ်ကိုင်ရန် စိမ့်ဝင်နိုင်သော နယ်စပ်ကို ဖြတ်သန်းလာ ခဲ့ကြပြီး^{၁၁} တရုတ်နိုင်ငံရှိ အစိုးရပိုင် လုပ်ငန်းများထံသို့ ဈေးပေါသည့် ကုန်ကြမ်းပစ္စည်းများ ဆက်လက်ပေးသွင်းနိုင်ရန် လိုအပ်သည့် ငွေ ကြေး၊ နည်းပညာ နှင့် ကိရိယာများကို ၎င်းတို့နှင့်အတူ ယူဆောင်လာ ခဲ့ကြသည်။^{၁၂} အစီရင်ခံစာ တစ်စောင်အရ ၂၀၁၉ ခုနှစ်တွင် ကွမ်ကျိုးမှ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ရွှေ့ပြောင်းလာသူ ဦးရေ ၁၆၀၀၀ ခန့် အထိ ရှိခဲ့ပါ သည်။^{၁၃}

မြန်မာနိုင်ငံရှိ လေးလံသော မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်အားလုံးနီးပါးတို့အား နိုင်ငံ၏ အရှေ့မြောက်ပိုင်းရှိ တရုတ်နယ်စပ်ရှိ တောင်ထူထပ်သည့် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရ နယ်မြေတစ်ခုအတွင်း တူး ဖော်ပါသည်။ ကချင်အထူးဒေသ ၁ ဟုခေါ်သည့် ဤဒေသအား ဇန်န

တိန်နီယန်း ဟုခေါ်သည့် အသက်အရွယ်ကြီးရင့်လာပြီဖြစ်သော ဒေသခံ စစ်ခေါင်းဆောင်တစ်ဦးက လည်ပတ်ပါသည်။^{၁၄} ယင်းသည် မြန်မာ စစ်တပ်၏ ကွပ်ကဲမှု အဆင့်ဆင့်တွင် ပါဝင်သည့် နယ်ခြားစောင့်တပ်ဖွဲ့ တစ်ဖွဲ့အပါအဝင် ပြည်သူ့စစ်အဖွဲ့များကို ထိန်းချုပ်ထားပါသည်။^{၁၅} မြန်မာစစ်တပ်သည် လူမျိုးတုန်းသတ်ဖြတ်မှုအပါအဝင် နိုင်ငံတကာ ဥပဒေအရအကြီးလေးဆုံးသော ရာဇဝတ်မှုများ ကျူးလွန်လျက်ရှိသည် ဟု စွပ်စွဲခြင်းခံထားရသည့် စစ်တပ်ဖြစ်သည်။^{၁၆}

လွန်ခဲ့သည့် နှစ်အနည်းငယ်က ကချင်အထူးဒေသ ၁ တွင် မြေရှား သတ္တုလုပ်ကွက် အရေအတွက် အနည်းငယ်မျှသာ ရှိခဲ့ပါသည်။

၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လတွင် Global Witness သည် ပြိုဟ်တုတစ်ခုအား အဆိုပါဒေသကို ဖြတ်ကျော်ပျံသန်းစေခဲ့ရာ သီးခြားတည်နေရာ ၃၀၀ နီးပါးတွင် သတ္တုတူးဖော်မှုအတွက် သတ္တုပျော်ရည်စုဆောင်းသည့် ကန်ပေါင်း ၂၇၀၀ ကျော်ကို စင်ကာပူနိုင်ငံ၏ အရွယ်အစားခန့်ရှိသည့် နယ်မြေတစ်ခုတွင် ပျံ့နှံ့တွေ့ရှိခဲ့ရသည်။

မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း တရုတ်နိုင်ငံမှ ကျောထောက်နောက်ခံပြုထားသော မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှုများသည် တရားမဝင်ပေ။

မြန်မာနိုင်ငံရှိလုပ်ငန်းကို အလွန်မြင့်မားစွာ စီစဉ်ဖွဲ့စည်းထားပြီး လုပ်ကွက်တစ်ကွက်စီကို ပုံမှန်အားဖြင့် တရုတ်လူမျိုး မန်နေဂျာတစ်ဦးက လည်ပတ်ကာ^{၁၇} လူ ၃၀ မှ ၁၀၀ အကြား ခန့်အပ်ထားသည်။^{၁၈}

လုပ်ကွက်တစ်ခုချင်းစီရှိ လုပ်သားများ၏ အနည်းဆုံး လေးပုံတစ်ပုံ တို့မှာ တရုတ်လူမျိုး လုပ်သားများ ဖြစ်ကြပြီး^{၁၉} ပညာရှင်နေရာများကို ရယူထားကာ မြန်မာလုပ်သားများမှာမူ အလုပ်ကြမ်းအများစုတို့ကို လုပ်ကိုင်ကြရသည်။^{၂၀}

မြန်မာနိုင်ငံ၊ ကချင်ပြည်နယ်ရှိ မြေရှားသတ္တုလုပ်ကွက်တစ်ခုတွင် တရုတ်နိုင်ငံထုတ် စက်ယန္တရားများကို မောင်းနှင်နေသော လုပ်သားများ။ အရင်းအမြစ် - Global Witness ထံ ပေးပို့လာသည့်ပုံ။

တရုတ်နိုင်ငံမှ မောင်းနှင်သည့် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်းလုပ်ငန်းများ တဟုန်ထိုး တိုးတက်လာခဲ့ခြင်း၏ ပြဿနာမှာ ယင်းသည် မြန်မာနိုင်ငံ ၏ ဥပဒေများအရ တရားမဝင်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။^{၂၁}

ကချင်အထူးဒေသ ၁ ရှိ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှုများကဲ့သို့သော အသေးစားနှင့် အလတ်စားအတိုင်းအတာဖြင့် သတ္တုတူးဖော်မှု လုပ်ငန်းများ အတွင်း နိုင်ငံခြားရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံခြားရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုဥပဒေ နှင့် ဆက်စပ်ဥပဒေထုတ်ပြန်ချက်များအရ တရားမဝင်ပေ။^{၂၂} နိုင်ငံခြား ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု ကော်မရှင် (MIC) ထံမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ကို^{၂၃} လျှောက်ထားနိုင်သော်လည်း MIC သည် လက်ရှိတွင် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရန် မည်သည့် ခွင့်ပြုချက်မျှ ထုတ်ပေးထားခြင်း မရှိသေးပေ။

ပြည်တွင်းကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝသယံဇာတ ဆိုင်ရာ ဝန်ကြီးဌာနထံမှ ခွင့်ပြုချက်ဖြင့် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း သော်လည်း ဝန်ကြီးဌာနအနေဖြင့် ကုမ္ပဏီနှစ်ခုထံသို့သာ ခွင့်ပြုချက်များ ထုတ်ပေးခဲ့သည်။ ယင်းနှစ်ခုစလုံးသည် အသေးစားတူးဖော်မှုအတွက် ဖြစ်ပြီး ၆ လတာ ကာလတစ်ခုအတွက်သာဖြစ်ကာ ၂၀၁၉ ခုနှစ် တွင် သက်တမ်းကုန်ဆုံးသွားခဲ့ပြီဖြစ်သည်။^{၂၄}

ဇေယျာတိန်နီယန်းသည် ၎င်း၏မိသားစုဝင်များ၊ ၎င်း၏နယ်ခြားစောင့်တပ်ဖွဲ့မှ တပ်မှူးများ နှင့် ၎င်း၏ ဩဇာအောက်ရှိ အခြားပြည်သူ့စစ်အဖွဲ့ ခေါင်းဆောင်များနှင့်အတူ မြေရှားသတ္တုလုပ်ကွက်များကို အပြင်ပန်းအားဖြင့်လည်ပတ်ရန် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မှတ်ပုံတင်ထားသည့်စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများဆိုင်ရာ ကွန်ရက်တစ်ခုကို^{၂၅} တည်ထောင်ထားပြီး တရားဝင်အားဖြင့် ကုမ္ပဏီအချို့ကို ပိုင်ဆိုင်ထားပါသည်။^{၂၆} သို့ရာတွင် အဆိုပါ စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများသည် တရုတ်လူမျိုး အကျိုးခံစားခွင့်ရှိသူ ပိုင်ရှင်များအတွက် အယောင်ပြလုပ်ငန်းများမျှသာ ဖြစ်ကြောင်း ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် တွေ့ရှိခဲ့ရပါသည်။^{၂၇}

ဇေယျာတိန်နီယန်း နှင့် ၎င်း၏ဩဇာခံ ပြည်သူ့စစ်ခေါင်းဆောင်များသည် အခြားသော အရန်လုပ်ငန်းအများအပြားတို့မှလည်း အမြတ်အစွန်းများ ရရှိနေပြီး အဆိုပါလုပ်ငန်းအများစုတို့သည် တရားမဝင်ကြောင်း ဒေသခံ အရင်းအမြစ်များအရ သိရှိရသည်။

၎င်းတို့သည် ဒေသခံပြည်သူများထံမှ မြေယာများကိုသိမ်းဆည်းကာ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေယာဥပဒေများကို ချိုးဖောက်ပြီး တရုတ်လူမျိုး ရင်းနှီးမြှုပ်နှံသူများထံ ရောင်းချသည်ဟူသော စွပ်စွဲချက်များလည်းရှိပြီး တရားဝင်အားဖြင့် အစိုးရမှ လုပ်ဆောင်ရမည်ဖြစ်သည့် သတ္တုတူးဖော်ခွင့် ထုတ်ပေးခြင်းများကို တရားမဝင်လုပ်ဆောင်လျက်ရှိပါသည်။^{၂၈} ၎င်းတို့သည် လူဝင်မှုကြီးကြပ်ရေးစည်းမျဉ်းများကို ကျော်လွှားကာ တရုတ်လူမျိုးလုပ်သားများအတွက် တရားမဝင်ခွင့်ပြုချက်များ ထုတ်ပေးပြီး^{၂၉} ဒေသခံတူးဖော်သူများအား သတ္တုတွင်းများတွင် လုပ်ကိုင်ရန် ခွင့်ပြုသည့် အထောက်အထားကတ်များ ထုတ်ပေးပါသည်။^{၃၀}

ဇရန်တိုန့်ယိန်းသည် ၎င်း၏ ဩဇာအာဏာကို အသုံးပြုကာ အလွန်ကြွယ်ဝချမ်းသာလာခဲ့ပြီး သစ်ရိုးထုတ်ခြင်းမှ ဘိန်းစိုက်ပျိုးခြင်းများအထိ အမျိုးမျိုးသော စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများကို ပိုင်ဆိုင်ထားသည်။ အရင်းအမြစ် - China Photos/Getty Images

၎င်းတို့သည် သတ္တုလုပ်ကွက်များအနီးတစ်ဝိုက်ရှိ စစ်ဆေးရေးဂိတ်များတွင် အခကြေးငွေများ ခြိမ်းခြောက်ကောက်ခံလျက်ရှိပြီး^{၃၁} နယ်စပ်ကုန်သွယ်မှုကိုလည်း ထိန်းချုပ်ထားကာ တရုတ်နိုင်ငံသို့ မြေရှားသတ္တုတင်ပို့မှုများကို တရားမဝင်အခွန်ကောက်ခံလျက်ရှိသည်ဟု စွပ်စွဲချက်များ ရှိပါသည်။^{၃၂}

ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်ဦးဆောင်သော အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ် အရပ်သားအစိုးရ၏ တားဆီးပိတ်ပင်ရန် ကြိုးပမ်းမှုများ ရှိခဲ့သော်လည်း ဇရန်တိုန့်ယိန်းနှင့် ၎င်း၏ ပြည်သူ့စစ်ခေါင်းဆောင်များသည် ၂၀၂၁ ခုနှစ် စစ်အာဏာသိမ်းမှုမတိုင်မီကပင် တရားမဝင် မြေရှားသတ္တုလုပ်ကွက်များကို ဒဏ်ခတ်မခံဘဲ လုပ်ကိုင်လျက်ရှိခဲ့သည်။^{၃၃}

၂၀၁၈ ခုနှစ်နှောင်းပိုင်းတွင် အရပ်သားအစိုးရသည် တရုတ်နိုင်ငံသို့ မြေရှားသတ္တုတင်ပို့မှုများကို ပိတ်ပင်ခဲ့ပြီး^{၃၄} တရုတ်လုပ်ငန်းများအနေဖြင့် တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများအပေါ် ထိန်းချုပ်မှုကို ပြန်လည်လွှဲအပ်ပေးရန် ရည်ရွယ်ထားသည့် "တဖြည်းဖြည်းအဆုံးသတ်သည့် ကာလ" တစ်ခုကို မိတ်ဆက်ခဲ့သည်။^{၃၅} တရားမဝင် တူးဖော်မှုများကို ရပ်တန့်ရန် တောင်းဆိုကာ ဒေသခံပြည်သူ ၈၅၀ ကျော်တို့မှ ပြည်ထောင်စုလွှတ်တော်ဥက္ကဋ္ဌနှင့် စစ်တပ်၏ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်တို့ထံ အသနားခံစာ တစ်စောင် လက်မှတ်ရေးထိုးပေးပို့ခဲ့ပြီးနောက်^{၃၆} ၂၀၁၉ ခုနှစ်တွင် အစိုးရသည် ကချင်အထူးဒေသ ၁ သို့ စုံစမ်းရေးအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့ကို စေလွှတ်ခဲ့သည်။^{၃၇}

နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ စွပ်စွဲချက်များဖြင့် စစ်အစိုးရမှ ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းခြင်းခံခဲ့ရသော ကချင်ပြည်နယ် သဘာဝ သယံဇာတရေးရာ ဝန်ကြီးက စုံစမ်းရေးအဖွဲ့၏ တွေ့ရှိချက်များနှင့်ပတ်သက်သည့် အစီရင်ခံစာ တစ်စောင်အတွင်း "တရားမဝင်တူးဖော်ရေးလုပ်ကွက် ရာပေါင်းများစွာ" ရှိနေကြောင်း ကောက်ချက်ချခဲ့သည်။^{၃၈} မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ တူးဖော်မှုများနှင့် ကုန်သွယ်မှုများမှာ ဆက်လက်ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။

၂၀၂၁ ခုနှစ် စစ်အာဏာသိမ်းမှုမှစတင်ကာ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများသည် အရပ်သားများ၏ ကြီးကြပ်မှုတစ်စုံတစ်ရာမရှိသဖြင့် လျင်မြန်စွာ တိုးချဲ့လာခဲ့ကြသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် အဝေးရောက်ရွေးကောက်ခံ လွှတ်တော်အမတ်များနှင့် အခြားသော တရားဝင်ကိုယ်စားလှယ်များဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ စင်ပြိုင်အစိုးရဖြစ်သော အမျိုးသားညီညွတ်ရေးအစိုးရက မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများ အားလုံးတို့သည် စစ်အစိုးရကို ငွေကြေးပံ့ပိုးနေသဖြင့် တရားမဝင်ဟု ကြေညာခဲ့သည်။^{၃၉}

ကြီးလေးသည့် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများနှင့် ဆက်စပ်မှုများ

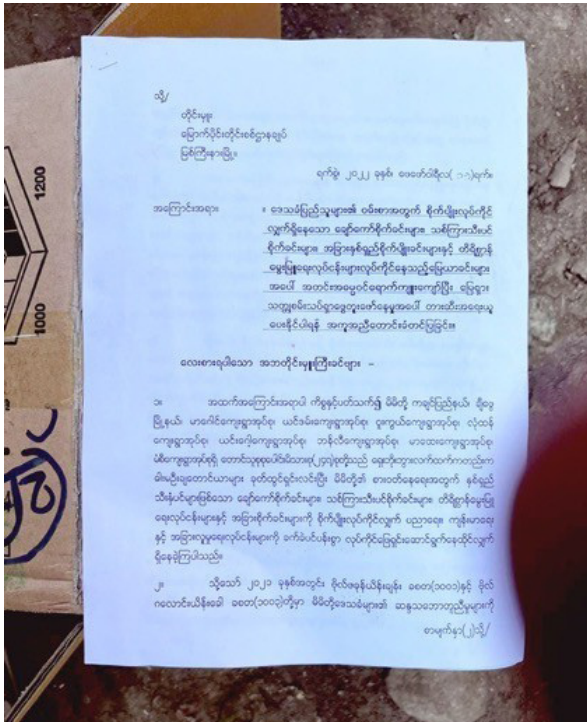
မြန်မာစစ်တပ်သည် အာဏာသိမ်းခဲ့စဉ်မှစတင်ကာ လူသားမျိုးနွယ်အပေါ် ကျူးလွန်သည့် ရာဇဝတ်မှုများ မြောက်နိုင်သည့် အရပ်သားများအပေါ် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် စနစ်တကျ တိုက်ခိုက်မှုများ အပါအဝင် "ထိတ်လန့်ဖွယ် ချိုးဖောက်မှုများ" ကို ကျူးလွန်လျက်ရှိသည်ဟု ကုလသမဂ္ဂ၏ စွပ်စွဲပြောဆိုခြင်း ခံခဲ့ရပါသည်။^{၄၀}

မြန်မာနိုင်ငံရှိ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှု လုပ်ငန်းများမှ အမြတ်အစွန်းများသည် စစ်တပ်အတွင်းရှိ ယူနစ်များဖြစ်ကြသည့် လက်နက်ကိုင်ပြည်သူ့စစ်များအပေါ် အမျိုးအစားမကျဉ်း အကျိုးအမြတ်ရရှိစေသဖြင့် အဆိုပါ အကျိုးအမြတ်များကို အထက်အဆင့်များသို့ လက်ဆင့်ကမ်းပေးပို့ကာ မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝန်းရှိ အရပ်သားများအပေါ် လက်ရှိကျူးလွန်နေသည့် ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှုများအား ငွေကြေးပံ့ပိုးရေးအတွက် အသုံးပြုနိုင်သည့် အဆိုးကြုံနိုင်ခြေတစ်ခု ရှိနေပါသည်။

တူးဖော်ရေးလုပ်ကွက်များတွင် ဒေသခံများစွာတို့သည် တူးဖော်မှုကို ကန့်ကွက်ကြသော်လည်း^{၄၁} ၎င်းတို့တွင် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် မရှိပေ။^{၄၂} မိမိတို့၏ ကန့်ကွက်မှုကို အတိအလင်း ထုတ်ဖော်ပြောဆိုသူများအား အကြမ်းဖက်မှုများဖြင့် ခြိမ်းခြောက်ခြင်းများ ရှိခဲ့ပြီး^{၄၃} အဆိုပါ နယ်မြေအတွင်း လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ရန် မဖြစ်နိုင်သလောက်ဖြစ်သည်ဟု အရပ်ဘက် အဖွဲ့အစည်းများက ဆိုကြသည်။^{၄၄}

Global Witness နှင့် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများသည် အောက်ပါတို့အပါအဝင် ခြိမ်းခြောက်ခံရသည့် ထွက်ဆိုချက်များကို စုဆောင်းခဲ့ပါသည်။

- > "ဘိုးဘွားလက်ထက်ထဲက မြေယာတွေကို ဘယ်သူမှ လက်မလွှတ်ချင်ပေမယ့် ငြင်းရင် အသတ်ခံရနိုင်တယ်။"
 - ကချင်ပြည်နယ် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းတစ်ခု၏ ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦး^{၄၅}
- > "ကျေးရွာ ၅ ရွာတို့မှ တာဝန်ရှိသူ ၅ ဦးတို့ စုပေါင်းကာ ပြည်သူ့စစ်ခေါင်းဆောင်များနှင့် ပန်ဝါရီ နယ်ခြားစောင့်တပ်ဖွဲ့ (BGF) မှ အကြီးတန်းအရာရှိများထံ အသနားခံစာ ပေးပို့ခဲ့သော်လည်း ငြင်းပယ်ခံရပြီး ခြိမ်းခြောက်ခံခဲ့ရသည်။"
 - အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်း^{၄၆}

ကျေးရွာသားများမှ မြန်မာစစ်တပ်ထံ ပေးပို့ခဲ့သည့် ကန့်ကွက်စာ၊ အရင်းအမြစ် - Global Witness ထံ ပေးပို့လာသည့်ပုံ။

- > "ကျွန်တော်တို့အနေနဲ့ အဲဒါ(မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း) ကို ထိန်းချုပ်ချင်ပေမယ့် အခွင့်အလမ်း မရှိဘူး။ တကယ်လို့ တစ်ခုခုပြောလိုက်ရင် မှားမှား၊ မှန်မှန် ရိုက်ခံရတယ်။" - ရပ်ရွာကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦး ၄၇

၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလတွင် ဒေသခံခေါင်းဆောင်များသည် ဇနန် တိန့်ယိန်း၏ ပြည်သူ့စစ်အဖွဲ့များအားလုံးအပေါ် ထိန်းချုပ်ထားသည့် စစ်တပ်၏ မြောက်ပိုင်းတိုင်းစစ်ဌာနချုပ်ထံသို့ စာရေးသားပေးပို့ခဲ့ပြီး တိုင်းမှူးအနေဖြင့် ကြားဝင်ဆောင်ရွက်ပေးရန် နှင့် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှုလုပ်ငန်းများ တိုးချဲ့လာခြင်းကို တားဆီးပေးရန် တောင်းဆိုခဲ့ကြသည်။ ကျေးရွာကိုယ်စားလှယ်များအား ဒေသခံ ပြည်သူ့စစ်ခေါင်းဆောင် တစ်ဦးက မြေယာများကို စွန့်လွှတ်ရန် ငြင်းဆန်ပါက ပစ်သတ်ခံရမည် ဟု ခြိမ်းခြောက်ခဲ့ပြီးနောက် ထိုသို့ တိုင်ကြားခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း ၎င်းတို့၏ စာအတွင်း ရှင်းပြထားပါသည်။ ၄၈

"ခင်ဗျားတို့ လူကြီးတွေ ဒီကိစ္စကို ရှင်း၊ မဟုတ်ရင် အခုကစပြီး သေနတ်နဲ့ ပစ်သတ်ရတော့မယ်။ ကျုပ်ကို လျှော့မတွက်နဲ့။ ကျုပ် ကလေးမဟုတ်ဘူး။ ဒါ ကလေးကစားစရာ မဟုတ်ဘူး။"

- ပြည်သူ့စစ်ခေါင်းဆောင် ဂလော့ယိန်းခေါ

တူးဖော်ရေးနယ်မြေများအတွင်း နှင့် အနီးတဝိုက်ရှိ လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအတွက် အခြေခံ လွတ်လပ်ခွင့်များ သို့မဟုတ် အကာအကွယ်များ မရှိသဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြစ်စင်များ ဝယ်ယူ တင်သွင်းခြင်းသည် လူ့အခွင့်အရေးချိုး ဖောက်မှုများကို ထပ်မံဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သည့် အဆိုးကြုံနိုင်ခြေ မြင့်မားစွာ ရှိနေပါသည်။

လုပ်သားများနှင့်ပတ်သက်နေသည့် အန္တရာယ် ဖြစ်ပွားနိုင်ခြေများနှင့် ဆက်စပ်မှုများ

တူးဖော်သည့် နယ်မြေများ တိုးချဲ့လာခဲ့ပြီး စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးလုပ်ငန်းများအတွက် အသုံးပြုခဲ့သည့် မြေယာများအား သိမ်းဆည်းခံရသည့် အခါ သို့မဟုတ် ညစ်ညမ်းမှု သို့မဟုတ် အသုံးပြုခွင့် ကန့်သတ်ခံရခြင်းကြောင့် အကျိုးအမြတ် မရရှိနိုင်သည့်အခါ အချို့သော ဒေသခံများအတွက် သတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ကွက်များတွင် နေ့စားအလုပ်သမားများအဖြစ် လုပ်ကိုင်ရန်မှတစ်ပါး ရွေးချယ်စရာမရှိဖြစ်စေသည်။ ၄၉ လုံလောက်သည့် အကာအကွယ် ကိရိယာများမရှိခြင်း အပါအဝင် လုပ်သားများနှင့် ပတ်သက်သည့် အန္တရာယ်ဖြစ်ပွားနိုင်ခြေ အများအပြား ရှိနေပါသည်။ ၅၀ ၎င်းတို့အား ၎င်းတို့အသုံးပြုရမည့် ဓာတုပစ္စည်းများနှင့်ပတ်သက်၍ လုံလောက်သည့် သတင်းအချက်အလက်များ ပေးအပ်ခြင်းမရှိဟု လုပ်သားများက ဆိုကြသည်။ ၅၁ ၎င်းတို့၏ လုပ်ငန်းများတွင် တောင်ပြိုမှုများအပါအဝင် အခြားသော အန္တရာယ်ဖြစ်ပွားနိုင်ခြေများ ရှိနေပြီး ၅၂ လုပ်သားများသေဆုံးခဲ့သည် ဟူသော တင်ပြချက်များရှိနေကာ ၅၃ ကလေးလုပ်သားများ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အသုံးပြုနေသည် ဟူသော သတင်းပေးပို့မှုများကိုလည်း လက်ခံရရှိခဲ့ပါသည်။ ၅၄

သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိခိုက်မှုများနှင့် ဆက်စပ်မှုများ

သတ္တုတူးဖော်ရေး လုပ်ငန်းများစွာတို့ကို ဆက်လက်ပိတ်ထားဆဲဖြစ်သည့် ကျွန်ုပ်တို့တွင် ၅၅ လုပ်ငန်းကြောင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ထိခိုက်ပျက်စီးမှုများကို ရှင်းလင်းဖယ်ရှားရန် ကုန်ကျစရိတ်သည် ယွမ် ၃၈ ဘီလီယံ (အမေရိကန်ဒေါ်လာ ၅.၅ ဘီလီယံခန့်) ရှိမည်ဖြစ်ကြောင်း တရုတ်နိုင်ငံမှတာဝန်ရှိသူများက ခန့်မှန်းတွက်ချက်ခဲ့ကြသည်။ အပြည့်အဝ ပြန်လည်နာလန်တူနိုင်ရန် နှစ်ပေါင်း ၁၀၀ ခန့်အထိ ကြာမြင့်နိုင်သည်ဟု ခန့်မှန်းထားပါသည်။ ၅၆

လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များမှ ထိန်းချုပ်ထားသည့် တရားမဝင်တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများရှိပြီး အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်နိုင်ရန် အန္တရာယ်ရှိသော မြန်မာနိုင်ငံတွင် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကုန်ကျစရိတ်များကို မည်သူကမျှ တွက်ချက်ထားခြင်း မရှိပေ။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ ကျွန်ုပ်တို့၏ စုံစမ်းဖော်ထုတ်မှုများအရ ဒေသဆိုင်ရာ ဂေဟစနစ်များ၊ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းလုပ်ငန်းများ နှင့် ရေရှိမှုတို့အပေါ် သတ္တုတူးဖော်မှုများ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုများသည် အလွန်ဆိုးရွားစွာ ထိခိုက်စေကြောင်း တွေ့မြင်ရပါသည်။

သတ္တုများကို မူလနေရာတွင် အရည်ဖျော် စစ်ထုတ်ခြင်း ဟုခေါ်သည့် တူးဖော်ရေးနည်းစနစ်တွင် သဘာဝပေါက်ပင်များကိုဖယ်ရှားကာ တောင်များအတွင်း အပေါက်များတူးပြီးနောက် ကျောက်သားမှမြေရှား သတ္တုများကို ပျော်ဝင်စေရန် အဆိုပါအပေါက်များအတွင်း အမိုနီယမ် ဆာလဖိတ်ပျော်ရည်ကို ထိုးသွင်းခြင်း ပါဝင်ပါသည်။ တောင်နံရံများရှိ အပေါက်များမှ ပျော်ရည်များ ယိုစီးလာသည့်အခါ ယင်းကို ပျော်ရည် စုဆောင်းသည့် ကန်များအတွင်းသို့ စစ်ထုတ်ပြီး မြေရှားသတ္တုများကို ထုတ်ယူသည်။^{၅၇} တောင်တစ်လုံးမှ သတ္တုများစစ်ထုတ်ပြီးသည့်အခါ ဓာတုပစ္စည်းများနှင့်ပြည့်နေသည့် ကန်များအား ပြန်လည်ထူထောင်မှု လုပ်ငန်း တစ်စုံတစ်ရာမရှိဘဲ စွန့်ပစ်သွားကြသည်။^{၅၈}

ကချင်အထူးဒေသ ၁ ရှိ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေး လုပ်ကွက်များအနီး နေထိုင်ကြသော ပြည်သူ ၁၀၀ နီးပါး ပါဝင်သည့် ၂၀၁၈ ခုနှစ် တွင် ကောက်ယူခဲ့သော စစ်တမ်းတစ်ခုအတွင်း ဒေသခံပြည်သူများသည် သတ္တုတူးဖော်ရေးကုမ္ပဏီများမှ လုပ်ကွက်များအနီးရှိ ချောင်းများ အတွင်းသို့ ညစ်ညမ်းသည့် ရေဆိုးများထုတ်လွှတ်နေသဖြင့် လုပ်ကွက် များအနီးရှိ မြစ်ချောင်းများကို အသုံးမပြုသည်မှာ လေးနစ်ကျော် ကြာ မြင့်ခဲ့ပြီ ဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရှိခဲ့ရသည်။^{၅၉}

ထို့ပြင် အဆိပ်အတောက်ဖြစ်စေသော ရေကြောင့် မွေးမြူရေး တိရစ္ဆာန် များအပါအဝင် တိရစ္ဆာန်များ အဆိပ်သင့်မှု ဖြစ်ပွားခဲ့ကြောင်း စစ်တမ်း ကို ဖြေဆိုသူများက ဆိုခဲ့ကြသည်။^{၆၀} ကချင်အထူးဒေသ ၁ ရှိ တောင် များသည် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ပေါကြွယ်ဝပြီး အနီရောင်ပန်းဒါများ နှင့် မျောက်လွှဲကျော်များ^{၆၁} အပါအဝင် ဒါဇင်နှင့်ချီသော ရှားပါးပြီး မျိုးတုန်း နိုင်သည့် အန္တရာယ်ရှိနေသော အပင် နှင့် တိရစ္ဆာန်မျိုးစိတ်များ၏ဌာနေ တစ်ခုလည်း^{၆၂} ဖြစ်သောကြောင့် ယင်းသည် အထူးစိုးရိမ် ပူပန်ဖွယ် ဖြစ်ပါသည်။

၂၀၂၂ ခုနှစ်တွင် မြစ်ချောင်းများသည် ညစ်ညမ်းနေဆဲဖြစ်ပြီး ငါး၊ ငှက် နှင့် တိရစ္ဆာန်အများစုတို့လည်း မရှိတော့ကြောင်း ဒေသခံအရင်း အမြစ်များက Global Witness ထံ ပြောကြားခဲ့ကြသည်။^{၆၃} ဒေသခံ ပြည်သူများသည် သောက်သုံးရေ ရရှိရေးအတွက် ရုန်းကန်လှုပ်ရှားနေ ရပြီး^{၆၄} တောင်သူများသည်လည်း လုပ်ကွက်များအနီးတွင် သီးနှံများ စိုက်ပျိုးခြင်း မပြုနိုင်ကြကြောင်း^{၆၅} ၎င်းတို့က ဆိုသည်။ လွန်ခဲ့သည့် နှစ် အနည်းငယ်က ဒေသတွင်းစိုက်ပျိုးသည့် ရှောက်ကောနှင့် ချဉ်စော်ကား သီးများကို နယ်စပ်တစ်ဖက်ခြမ်းမှ ဝယ်ယူသူများစွာ ရှိခဲ့သည်။ သို့ရာ တွင် ယခုအခါ၌ တရုတ်ကုန်သည်များသည် တူးဖော်ရေး လုပ်ကွက် များအနီး စိုက်ပျိုးသည့် စိုက်ပျိုးရေး ထွက်ကုန်များကို ဝယ်ယူရန် ငြင်းဆန်ကြသည်ဟု ကျေးရွာသားများက ဆိုခဲ့ကြသည်။^{၆၆}

တရုတ်နိုင်ငံတွင် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ကွက်များအနီး သတ္တု များကို မူလနေရာတွင် အရည်ဖျော်စစ်ထုတ်ခြင်းကြောင့် အရိုးပွရောဂါ၊ အသက်ရှူလမ်းကြောင်းရောဂါများ နှင့် အစာအိမ် အူလမ်းကြောင်း၊ အရေပြား နှင့် မျက်စိပြဿနာများ အပါအဝင် ကျန်းမာရေး ပြဿနာ အမြောက်အမြားတို့ကို တွေ့ရှိရသည်ဟု တင်ပြမှုများ ရှိပါသည်။^{၆၇}

နောက်ထပ်အရေးပါသည့်စိုးရိမ်ပူပန်ဖွယ်တစ်ခုမှာ မြန်မာနိုင်ငံ၏အရေး အပါအဝင်သော မြစ်ကြီးဖြစ်သည့် ဧရာဝတီမြစ်၏ လက်တက်တစ်ခုဖြစ်

မြန်မာနိုင်ငံ၊ ကချင်ပြည်နယ်ရှိ တောင်တန်းများကို ထွင်းဖောက်နေသည့် မြေရှားသတ္တုလုပ်ကွက်များမှ မြင်ကွင်းတစ်ခု။ အရင်းအမြစ် - Global Witness ထံပေးပို့လာသည့်ပုံ။

သော မေခမြစ်အတွင်းသို့ တိုက်ရိုက်စီးဝင်လျက်ရှိသည့် သတ္တုတူးဖော် သည့် နယ်မြေအနီးပတ်ဝန်းကျင်မှ ညစ်ညမ်းနေသော ချောင်းများ ဖြစ် သည်။^{၆၈} ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းဒေသသည် ၅၄ သန်းခန့် ရှိသော မြန်မာနိုင်ငံ ရှိ လူဦးရေ၏ သုံးပုံနှစ်ပုံတို့၏ဌာနေ ဖြစ်သည်။^{၆၉} တရုတ်နိုင်ငံတွင် ကျန်ရှိပြည်နယ်သည် ဟောင်ကောင်အထိ^{၇၀} ရေရန်တွင် နေထိုင်ကြ သည့် သန်းပေါင်းများစွာသော တရုတ်လူမျိုးများအတွက် အရေးပါ သည့် သောက်ရေ အရင်းအမြစ်များဖြစ်သော မြစ်နှစ်စင်းတို့ မြစ်ဖျားခံ ရာဒေသ ဖြစ်သကဲ့သို့ပင် ညစ်ညမ်းမှုများ ပျံ့နှံ့သွားနိုင်သည်ကို စိုးရိမ် ပူပန်မှုများ ရှိနေသည်။^{၇၁}

တစ်ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းများအတွင်းသို့ မြန်မာနိုင်ငံမှ မြေရှားသတ္တုများ ဝင်ရောက်ပုံ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် တူးဖော်ခဲ့သည့် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဗြစ်စင်များ အား သတ္တုလုပ်ကွက်များအနီး တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း သန့်စင်ပြီးနောက်^{၇၂} ပန်ဝါတွင် ထရပ်ကားများဖြင့် တင်ဆောင်ကာ နယ်စပ်ကို ဖြတ်ကျော်၍ ယူနန်ပြည်နယ်သို့ ပို့ဆောင်သည်။^{၇၃} ထို့နောက် တစ်ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ မြေရှားသတ္တုသန့်စင်မှု လုပ်ငန်းများ၏ ၈၀% ကို ထိန်းချုပ်ထားသည့် အစိုးရပိုင် လုပ်ငန်းများသို့ တရုတ်ပြည်တွင်း၌ ပို့ဆောင်ပါသည်။^{၇၄}

မြန်မာနိုင်ငံတွင်တူးဖော်သည့် မြေရှားသတ္တုများအားလုံးကို တရုတ်နိုင်ငံ သို့ တင်ပို့သည်။ တရုတ်နိုင်ငံတွင် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှုများ အရှိန် လျော့ကျသွားခဲ့သော်လည်း တရုတ်နိုင်ငံသည် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ စီမံထုတ် လုပ်ရေး စက်ရုံများအားလုံးနီးပါးကို ထိန်းချုပ်ထားဆဲဖြစ်သည်။^{၇၅}

တရုတ်နိုင်ငံတွင် မြေရှားသတ္တုလုပ်ငန်းအား သတ္တုတူးဖော်ရေး နှင့် စီမံပြုပြင်ရေးတို့နှင့်ပတ်သက်၍ လက်ဝါးကြီးအုပ်ထားသည့် အစိုးရပိုင် ကုမ္ပဏီ ၅ ရှု တို့(နှင့်တကွ ပေါ့ပါးသည့် မြေရှားသတ္တုဗြစ်စင်များသာ တူးဖော်သည့် ဆဋ္ဌမမြောက် ကုမ္ပဏီတစ်ခု)^{၇၆} က ထိန်းချုပ်ထားပါသည်။ ယင်းတို့အား ပေါင်းစပ်ခဲ့ပြီး သို့မဟုတ် လာမည့်နှစ်အနည်းငယ်အတွင်း အုပ်စုတစ်စုတည်းအဖြစ် ဖွဲ့စည်းရန် သတ်မှတ်ထားပြီးဖြစ်သည်။^{၇၇}

လုပ်ကွက်တစ်ခုတွင် တရုတ်နိုင်ငံသို့ မတင်ပို့မီ သန့်စင်ရန် ပုံထားသည့် မြေရှားသတ္တုအိတ်များ။
အရင်းအမြစ် - Global Witness ထံပေးပို့လာသည့်ပုံ။

၎င်းတို့အနက် အကြီးဆုံးမှာ China Southern Rare Earth Group ဖြစ်ပြီး တရားဝင် ခွင့်ပြုထားသည့် တူးဖော်မှု ခွဲတမ်းပမာဏ၏ ၄၀% ကျော် ရရှိထားသည်။^{၇၀}

မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ အဆိုပါကုမ္ပဏီသည် တူးဖော်မှု မည်မျှ လုပ်ဆောင်လျက်ရှိကြောင်း ရှင်းလင်းစွာ မသိရှိ ရပေ။ တရုတ်နိုင်ငံသည် ထုတ်လုပ်ရေး ကိန်းဂဏန်းများကို ထုတ်ပြန်ကြေညာခြင်း မရှိပေ။ တရုတ်အကောက်ခွန်အရာရှိတစ်ဦးမှ လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့် သုတေသနတစ်ခုအရ China Southern သည် ၎င်း၏ ကုန်ကြမ်းပစ္စည်းများ၏ ၇၀% ကို မြန်မာနိုင်ငံမှ တင်သွင်းပြီး ကျန် ၃၀% ကို သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။^{၇၁}

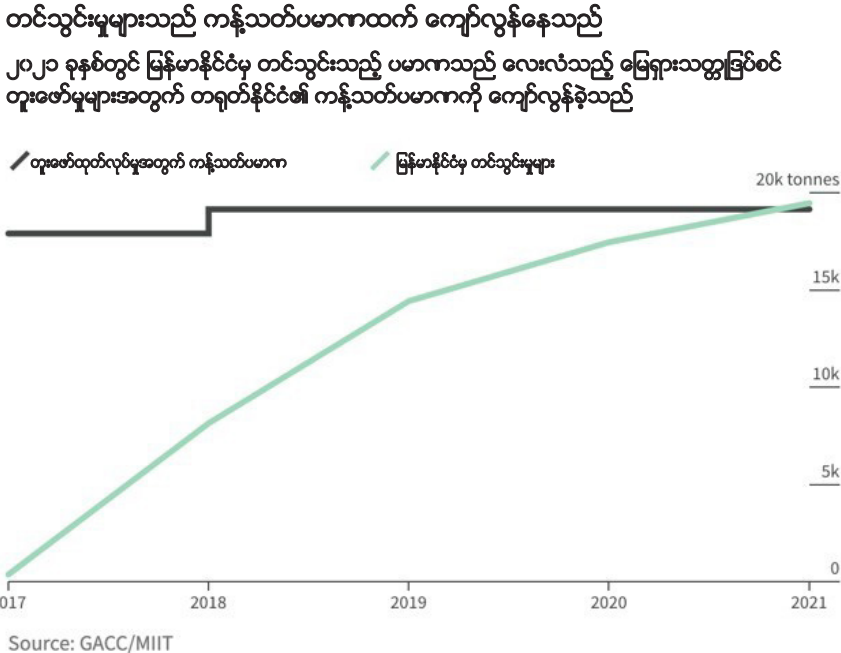
၂၀၂၁ ခုနှစ်တွင် China Southern ၏ ဝက်ဆိုက်၌ ၎င်း၏ မိခင်ကုမ္ပဏီ

Ganzhou Rare Earth Group သည် "မြန်မာနိုင်ငံကဲ့သို့သော အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများမှ မြေရှားသတ္တုများတင်သွင်းသည့်လမ်းကြောင်းတစ်ခုကို ဦးဆောင်ဖွင့်လှစ်ခဲ့ကြောင်း"၊ "ပြည်ပမှ မြေရှားသတ္တု အရင်းအမြစ် ဝင်ငွေ ၅၀% ကျော်ရရှိခဲ့ကြောင်း" နှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများအရ Ganzhou ၏ မြေရှားသတ္တုတွင်းများကို ပိတ်ထားခဲ့ပြီးနောက် "မြေရှားသတ္တုအရိုင်းတုံး ၁၀၀၀၀ တန် တင်သွင်းခဲ့ကြောင်း" ဖော်ပြထားသည်။^{၈၀}

တရုတ်နိုင်ငံ၏ အစိုးရပိုင် ကုမ္ပဏီများ နှင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ တရားမဝင် တူးဖော်မှုများအကြား ချိတ်ဆက်ပေးသည့် အများပြည်သူဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်မှာ အနည်းငယ်မျှသာရှိသော်လည်း အခြားသော လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင် စီမံထုတ်လုပ်ရေးဆိုင်ရာ အကြီးစားလုပ်ငန်း လေးခုတို့အနက် အနည်းဆုံးနှစ်ခု - China Minmetals Rare Earth Company and Guangdong Rare Earth Group^{၈၁} - တို့မှာ မြန်မာနိုင်ငံမှ ရယူနေကြခြင်းဖြစ်ကြောင်း ညွှန်ပြနေသည့် အထောက်အထား အများအပြားကို တွေ့ရှိခဲ့သည်။

ယခုအခါတွင် မြန်မာနိုင်ငံမှ တင်သွင်းမှုများသည် တရုတ်နိုင်ငံ၏ ပြည်တွင်း တူးဖော်မှု ခွဲတမ်းများထက် ကျော်လွန်နေပြီး အကယ်၍ တရုတ်နိုင်ငံသည် ထုတ်လုပ်နိုင်စွမ်းအပြည့်အဝဖြင့် ထုတ်လုပ်နေလျှင်ပင် မြန်မာနိုင်ငံသည် တရုတ်နိုင်ငံ၏ အကြီးမားဆုံးသော လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုအရင်းအမြစ်တစ်ခု ဖြစ်နေဦးမည် ဖြစ်သည်။ တရုတ်နိုင်ငံတွင် ယင်းကို စီမံပြုပြင်ရန် အခြားခွင့်ပြုထားသည့် ကုမ္ပဏီဟူ၍ မရှိသဖြင့် ဤတင်သွင်းမှုများ ရောက်ရှိမည့် အခြားနေရာဟူ၍ မရှိပေ။

ပြည်တွင်းရှိ သိုလှောင်မှုများ တစ်စထက်တစ်စ လျှော့ပါးလာသည်နှင့်

အမျှ တရုတ်နိုင်ငံရှိ လုပ်ငန်းများသည် မြန်မာနိုင်ငံမှ တင်သွင်းမှုများ အပေါ် ပိုမိုမှီခိုအားထားလာကြပါသည်။^{၆၂}

လူသုံးကုန်များဆိုင်ရာ သုတေသန ကုမ္ပဏီတစ်ခုဖြစ်သည့် Roskill က ၎င်း၏ ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ အတွက် အစီရင်ခံစာတစ်စောင်တွင် ရေးသားဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်းပင် - “ပေါ့ပါးသော မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များကို အဓိကထားသည့် လုပ်ငန်းများမှလွဲ၍ တရုတ်အစိုးရ ပိုင် လုပ်ငန်းများ (SOE များ) အားလုံးသည် လွန်ခဲ့သည့် လေးနှစ်တာ ကာလအတွင်း မြန်မာနိုင်ငံမှ အရင်းအမြစ်များအပေါ် မှီခိုလာခဲ့ပြီး ယခု အခါတွင် အစားထိုးရွေးချယ်စရာ တင်သွင်းသူမရှိသဖြင့် ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ အဆိုကြံ့နိုင်ခြေများကို ရင်ဆိုင်နေရသည်။”^{၆၃} ထို့ကြောင့် တရုတ်နိုင်ငံရှိ သန့်စင်ရေး စက်ရုံများသာမကဘဲ တစ်ကမ္ဘာ လုံးရှိ အမြဲတမ်း သံလိုက်လုပ်ငန်းတစ်ခုလုံးသည် ထုတ်လုပ်ရေး လမ်း ကြောင်းဆိုင်ရာ အပြင်းအထန်ရိုက်ခတ်မှုများကြောင့် ထိခိုက်နိုင်စေ ပါသည်။

“မြန်မာနိုင်ငံသည် အလွန်အရေးပါသည့် တင်သွင်းသူဖြစ်လာသဖြင့် အဆိုပါ လိုအပ်ချက်ကို လုံလောက်စွာ ဖြည့်ဆည်းနိုင်ရေးအတွက် ခွဲတမ်းများကို မြှင့်တင်ရန် အလွန်ခက်ခဲမည် ဖြစ်ပါသည်။”

– Ryan Castilloux, Adamas Intelligence ^{၆၄}

တရုတ်အစိုးရပိုင် ကုမ္ပဏီများမှ ပြုပြင်သန့်စင်ပြီးသည့်အခါ မြန်မာ နိုင်ငံ၏ မြေရှားသတ္တုများသည် အမြဲတမ်း သံလိုက်များ ထုတ်လုပ်သည့် လုပ်ငန်းများထံသို့ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းအတွင်း လက်ဆင့်ကမ်း ရောက်ရှိသွားသည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များသည် အဆိုပါကုမ္ပဏီများ၏ ထုတ်ကုန်များတွင် ပါဝင်နိုင် ဖွယ်ရှိသည်ဟု အဓိပ္ပာယ်ရပါသည်။

ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် သံလိုက်ထုတ်လုပ်ရေးလုပ်ငန်းများအနက် အကြီး ဆုံး လုပ်ငန်းတစ်ခုဖြစ်သော JL Mag Rare-Earth Company ၏ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းကို ခြေရာခံခဲ့ရာ ၎င်းသည် ၎င်း၏ လေးလံ သောမြေရှားသတ္တုခြပ်စင်အချို့အား China Southern နှင့် ရေရှည် တင်သွင်းရေး သဘောတူညီချက်တစ်ခုမှတစ်ဆင့် ဝယ်ယူပြီး ^{၆၅} ကမ္ဘာ ပေါ်တွင် လူသိအများဆုံး လျှပ်စစ်ယာဉ်များ၊ လေအား လျှပ်စစ်ထုတ် ပေးသည့် လေရဟတ်များ နှင့် အီလက်ထရွန်နစ်ပစ္စည်းများ ထုတ်လုပ် သည့် လုပ်ငန်းအချို့ထံ အမြဲတမ်းသံလိုက်များ တင်သွင်းကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။

JL Mag ၏ ဖောက်သည်များတွင် မော်တော်ကားထုတ်လုပ်သည့် လုပ်ငန်းများဖြစ်သော BYD, General Motors, Li Auto, Nidec, NIO, SAIC Motor, Tesla, United Automotive Electronic Systems နှင့် Volkswagen, လျှပ်စစ်ပစ္စည်းကုမ္ပဏီများဖြစ်သော Gree Electric, Midea နှင့် Mitsubishi Electric နှင့် လေအားလျှပ်စစ်ထုတ်ပေးသည့် လေရဟတ်များထုတ်လုပ်သည့် ကုမ္ပဏီများဖြစ်သော Goldwind နှင့်

တရုတ်နိုင်ငံ၊ ရှန်ဟိုင်းရှိ Tesla အရောင်းကိုယ်စားလှယ်ဆိုင်တစ်ဆိုင်ကို လူများဖြတ်လျောက်သွားကြပုံ၊ အရင်းအမြစ် - Qilai Shen/Panos Pictures

Siemens Gamesa တို့ ပါဝင်သည်။^{၆၆}

ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ဤစုံစမ်းဖော်ထုတ်မှုအတွင်း အမည်ဖော်ပြထား သည့် ကုမ္ပဏီများ နှင့် လူပုဂ္ဂိုလ်များ အားလုံးထံ စာရေးသား ပေးပို့ခဲ့ပြီး မှတ်ချက်ပေးနိုင်ရန် အခွင့်အရေးပေးအပ်ခဲ့ရာ ၎င်းတို့အနက် ကုမ္ပဏီ သုံးခု တို့က အကြောင်းပြန်ခဲ့ပါသည်။

Siemens Gamesa က မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်းသည် “သာဝ ဟတ်ဝန်းကျင် နှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ ကြီးမားသည့် အန္တရာယ်ဖြစ်ပွားနိုင် ခြေများ” နှင့်ဆက်စပ်လျက်ရှိခြင်းကို ၎င်းတို့အနေဖြင့် သိရှိနားလည် ကြောင်း နှင့် ကုမ္ပဏီအနေဖြင့် ယင်း၏ထုတ်ကုန်များအတွင်း လေးလံ သည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များအသုံးပြုမှုကို တဖြည်းဖြည်းအဆုံးသတ် နေခြင်းအပါအဝင် အဆိုပါအန္တရာယ်ဖြစ်ပွားနိုင်ခြေများကို လျော့ချရန် ကြိုးပမ်းလျက်ရှိနေကြောင်း ပြောကြားခဲ့သည်။ ယင်း၏ ကုန်ပစ္စည်း တင်သွင်းသူများထံမှ ကနဦးတုန့်ပြန်ချက်အရ ၎င်းတို့အနေဖြင့် တရုတ် နိုင်ငံမှသာ ဝယ်ယူတင်သွင်းခဲ့ကြောင်း သိရှိရသည် ဟု ဆိုခဲ့သည်။

JL Mag ထံမှ ဒိုင်စပရီဆီယမ် နှင့် တာဘီယမ်တို့ပါဝင်သော အမြဲတမ်း သံလိုက်များ ဝယ်ယူသည့် Nidec Corporation နှင့် Robert Bosch GmbH တို့က ၎င်းတို့အနေဖြင့် သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူ ထားသည့် မြေရှားသတ္တုများ ပါဝင်သည့် ထုတ်ကုန်များကိုသာ ဝယ်ယူ ခဲ့သည်ဟု ဆိုကြသည်။ China Southern သည် JL Mag ထံသို့ သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူထားသည့် မြေရှားသတ္တုများသာ ၁၀၀% ပါဝင်သည့် ထုတ်ကုန်များကို တင်သွင်းသည်ဟု Nidec က ဆိုခဲ့ပြီး ၎င်း၏ ထုတ်ကုန်များအတွက် အသုံးပြုသည့် သံလိုက်များသည် မြန်မာနိုင်ငံရှိ တူးဖော်မှုများနှင့် ဆက်နွယ်မှု မရှိဟု ယုံကြည်ကြောင်း ပြောကြားခဲ့သည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ အဆိုပါ ကိစ္စရပ်နှင့်ပတ်သက်၍ အသေးစိတ် ထပ်မံစူးစမ်းလေ့လာသွားမည်ဖြစ်ကြောင်းကိုလည်း ပြော ကြားခဲ့သည်။ ကျွန်ုပ်တို့၏ မှတ်ချက်ပေးရန် တောင်းဆိုမှုကို JL Mag မှ တုန့်ပြန်ခဲ့ခြင်းမရှိပေ။

အကယ်၍ ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည် ရယူထားသည့် မြေရှားသတ္တု ထုတ်ကုန်များကိုသာ ဝယ်ယူနေခြင်း ဖြစ်

နေစေကာမူ အရင်းအမြစ်အမျိုးမျိုးတို့မှ ကုန်ကြမ်းများကို စီမံပြုပြင်ရာတွင် ရောနှောမှုများရှိသည့်အတွက် အဆိုပါထုတ်ကုန်များတွင် မြန်မာနိုင်ငံမှထွက်ရှိသည့် လေးလံသော မြေရှားသတ္တုများဖြင့် “ညစ်ညမ်း” နေနိုင်သည့် အဆိုးကြုံနိုင်ခြေတစ်ခု ရှိနေကြောင်း မြေရှားသတ္တုလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူတစ်ဦးက Global Witness ထံ ပြောကြားခဲ့သည်။

“အကယ်၍ သင်သည် သံလိုက်များ၊ အထူးသဖြင့် လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များကို ပိုမိုမိုနိုနေသည့် အရည်အသွေးမြင့် သံလိုက်များကို ဝယ်ယူနေပါက ကုန်ကြမ်းပစ္စည်း၏ ပမာဏတစ်ခုသည် မြန်မာနိုင်ငံမှ ထွက်ရှိလာခြင်းဖြစ်နိုင်သည့် အခွင့်အလမ်းများစွာရှိနေပါသည်။” ဟု ၎င်းကဆိုသည်။^{၁၇}

အပိုင်း ၂ - အကြံပြုချက်များ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် တူးဖော်ထုတ်လုပ်ခဲ့သည့် လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များ ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းများအတွင်း ဝင်ရောက်လာမှုအား တားဆီးကာကွယ်ခြင်း - ကုမ္ပဏီများ နှင့် အစိုးရများထံ အကြံပြုချက်များ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်းသည် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းမဲ့ အမြတ်ထုတ်သည့် တူးဖော်ထုတ်ယူမှု လုပ်ငန်းကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော အန္တရာယ်များအတွက် အထူးဆိုးရွားသော ဥပမာတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ကုမ္ပဏီများနှင့် အစိုးရများသည် အရေးပါသော ဓာတ်သတ္တုများတွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုများ တိုးမြှင့်လာသောကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းနှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ကို အကာအကွယ်ပေးနိုင်ရန် ထောက်ပံ့ရေး ကွင်းဆက်တစ်ခုလုံးတွင် အရေးတကြီး လုပ်ဆောင်မှုများ လိုအပ်ပါသည်။

ကုမ္ပဏီများထံ အကြံပြုချက်များ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များ တူးဖော်နေသော သို့မဟုတ် တူးဖော်ရန် စီစဉ်နေသော ကုမ္ပဏီများသို့

- ၁။ မြန်မာနိုင်ငံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများကို ချိုးဖောက်ကြောင်း အသိအမှတ်ပြုသည့်အနေဖြင့် သတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများကို ရပ်တန့်ရန်။
- ၂။ စစ်အစိုးရသည် တရားဝင်အစိုးရတစ်ရပ် မဟုတ်ကြောင်း နှင့် လက်ရှိမြန်မာနိုင်ငံတွင် ဥပဒေနှင့် ကိုက်ညီပြီး တာဝန်ယူမှုရှိသည့် သတ္တုတူးဖော်မှုများကို လုပ်ဆောင်ရန် မဖြစ်နိုင်ကြောင်း အသိအမှတ် ပြုသည့်အနေဖြင့် သတ္တုတူးဖော်ခွင့်လိုင်စင်များ လျှောက်ထားခြင်း မပြုရန်။

ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းများတွင် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များ ပါဝင်သော ကုမ္ပဏီများသို့

- ၁။ သယ်ယူပို့ဆောင်ရေးမလုပ်ကုန်သွယ်မှုကို ထိန်းကျောင်းသည့် သက်ဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာ စံနှုန်းများ နှင့် ပြည်တွင်းဥပဒေများ အားလုံးနှင့် တကွ စီးပွားရေးနှင့် ကုန်သွယ်မှုဆိုင်ရာ ပိတ်ဆို့အရေးယူမှုများ အားလုံးကို လိုက်နာဆောင်ရွက်ပါ။
- ၂။ အဆိုးကြုံနိုင်ခြေကို အခြေခံသည့် တင်ကြိုလုံ့လစိုက်ထုတ်လုပ်ဆောင်မှုအတွက် OECD ၏ အဆင့် ၅ ဆင့် ပါဝင်သော မူဘောင်ကို အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းဖြင့် အပါအဝင် ပဋိပက္ခသက်ရောက်ခံထားရသည့် ဒေသများ နှင့် အဆိုးကြုံနိုင်ခြေမြင့်မားသည့် ဒေသများမှ တွင်းထွက်ပစ္စည်းများဆိုင်ရာတာဝန်ယူမှုရှိသည့် ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းများအတွက် OECD ၏ တင်ကြိုလုံ့လစိုက်ထုတ်လုပ်ဆောင်မှု လမ်းညွှန်ချက် (OECD လမ်းညွှန်ချက်) ကို လိုက်နာကျင့်သုံးပါ။ OECD လမ်းညွှန်ချက်ကို လိုက်နာသည့် ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် လက်ရှိအခြေအနေတွင် မြန်မာနိုင်ငံမှ လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များကို တရုတ်နိုင်ငံနှင့် အခြားတတိယနိုင်ငံများရှိ စီမံ ပြုပြင်ရေး လုပ်ငန်းများမှတစ်ဆင့်အပါအဝင် တာဝန်ယူမှုရှိစွာ ဝယ်ယူရန်မဖြစ်နိုင်ကြောင်း သုံးသပ်ကာ အဆိုပါ လုပ်ငန်းများ နှင့် ထိတွေ့ဆက်ဆံမှုကို တာဝန်ယူမှုရှိစွာ ဖြတ်တောက်သင့်ပါသည်။
- ၃။ လက်ရှိ ပေးသွင်းမှုများ၏ အရင်းအမြစ်ကို ခွဲခြားသတ်မှတ်ရန် ဖြစ်နိုင်သည့်အတိုင်းအတာအထိ မြန်မာနိုင်ငံမှ ထွက်ရှိလာသည့် ရှိနေပြီးသား လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင် သို့လျှောက်ထားမှုများ သို့မဟုတ် အဆိုပါ မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များမှ ပြုလုပ်ထားသည့် ထုတ်ကုန်များကို ခွဲခြားသတ်မှတ်ရန် OECD ၏ အဆင့် ၅ ဆင့် ပါဝင်သည့် မူဘောင်ကို အသုံးပြုပါ။
- ၄။ လိုက်နာမှုရှိကြောင်း သေချာစေရေးအတွက် တတိယအုပ်စုများ၏ အတည်ပြုချက်များပေါ်တွင် မှီခိုအားထားနေခြင်း မရှိဘဲ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ တင်ကြိုလုံ့လ စိုက်ထုတ်လေ့လာမှု အတွက် တာဝန်ယူပါ။

မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များ တူးဖော်သော၊ သန့်စင်သော သို့မဟုတ် ဝယ်ယူတင်သွင်းသော ကုမ္ပဏီများရှိ ငွေအရင်းအနှီးထုတ်ပေးသူများ နှင့် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံသူများသို့

- ၁။ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု လက်ခံရရှိသည့် ကုမ္ပဏီများသည် မြန်မာနိုင်ငံရှိ လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များ တူးဖော်မှုနှင့် ပတ်သက်သော အန္တရာယ်များကို တိုက်ရိုက် သို့မဟုတ် သွယ်ဝိုက်သော နည်းဖြင့် ပံ့ပိုးကူညီခြင်းမပြုကြောင်း သေချာစေရန် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေး အစီအစဉ်ကို ရေးဆွဲပါ။
- ၂။ ငွေကြေးထောက်ပံ့မှု သို့မဟုတ် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုအတွက် သတ်မှတ်ချက်တစ်ခုအဖြစ် ဝယ်ယူတင်သွင်းမှု နှင့်ပတ်သက်၍ အများပြည်သူထံ အစီရင်ခံတင်ပြစေပါ။

၃။ ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ လေးလံသော မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များ တိုက်ရိုက်ဖြစ်စေ သွယ်ဝိုက်၍ဖြစ်စေ ဆက်လက် ဝယ်ယူနေခြင်းအား တားမြစ်နိုင်ရန် ငွေကြေးပံ့ပိုးမှုများ ရပ်တန့် ရန် ခြိမ်းခြောက်ခြင်းကဲ့သို့ ဩဇာအသုံးပြုပါ။

မြေရှားသတ္တုလုပ်ငန်းအဖွဲ့အစည်းအပါအဝင် လုပ်ငန်းဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများသို့

၁။ OECD လမ်းညွှန်ချက်နှင့်အညီ အသေးစိတ်လမ်းညွှန်ချက်များ ကို ပြုစုပြီး အဖွဲ့ဝင်များအနေဖြင့် ၎င်းတို့အား လိုက်နာကြောင်း သေချာပါစေ။

အစိုးရများထံ အကြံပြုချက်များ

ကျင့်ထုံးများ၊ လမ်းညွှန်ချက်များနှင့် စံချိန်စံညွှန်းများသည် အထောက်အကူဖြစ်စေသော ကော်ပိုရိတ်မူဘောင်များ ဖြစ်သော်လည်း ဓာတ်သတ္တုထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းများကို ထိန်းကျောင်းသည့် မိမိဆန္ဒအလျောက် အစီအမံများသည် အန္တရာယ်ရှိသော ကော်ပိုရိတ် အမှုအကျင့်များကို သိသိသာသာ ပြောင်းလဲရန် နှင့် ထိခိုက်နေသော လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ကာကွယ်ရန် ပျက်ကွက်ခဲ့သည်။ စည်းမျဉ်း ထိန်းကျောင်းထားမှု မရှိသော ဈေးကွက်များသည် စိမ်းလန်းပြီး သာတူညီမျှသော ကမ္ဘာ့စီးပွားရေးဆီသို့ အသွင်ကူးပြောင်းမှုကို မထိခိုက်စေကြောင်း သေချာစေရန် ခိုင်မာသော လုပ်ဆောင်မှုများ လိုအပ်ပါသည်။ အစိုးရများအနေဖြင့် အောက်ပါ တို့ကို လုပ်ဆောင်သင့်ပါသည် -

- ၁။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ထုတ်လုပ်ခဲ့သော သို့မဟုတ် သတ်မှတ်ထားသည့် စာရင်းတစ်ခုတွင် ပါရှိသော အဖွဲ့အစည်းများမှ ထုတ်လုပ်သော မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များအား တင်သွင်းသူအနေဖြင့် ထုတ်ကုန်သည် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများ၊ အကျင့်ပျက် ခြစားမှုများနှင့် ဆက်စပ်နေမှုမရှိဘဲ တရားဥပဒေနှင့်အညီ ထုတ်လုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း ရှင်းလင်းခိုင်လုံသည့် အထောက်အထားများ တင်ပြနိုင်သည့်အခါတွင်မှလွဲ၍ တင်သွင်းခွင့် ပိတ်ပင်ရေးအတွက် သွင်းကုန်ဆိုင်ရာ ကန့်သတ်ချက်များ ကျင့်သုံးရန်။
- ၂။ မြန်မာစစ်တပ်အတွင်း ယူနစ်များအဖြစ် ပါဝင်နေသည့် လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များအနေဖြင့် အဆိုပါ ကုန်သွယ်မှုမှ အကျိုးအမြတ် ရရှိနေခြင်း နှင့် ယင်းအကျိုးအမြတ်များဖြင့် မြန်မာစစ်တပ်အား ပံ့ပိုးနေခြင်းတို့ကို တားဆီးကာကွယ်ရေးတို့အတွက် ဖန်တီးနိုင်စွမ်း၊ ၎င်း၏ မိသားစု နှင့် ၎င်းလက်အောက်ခံ ပြည်သူ့စစ်အဖွဲ့များ၏ ခေါင်းဆောင်များအပေါ် ပစ်မှတ်ထားသည့် အရေးယူမှုများ ပြုလုပ်ရန်။
- ၃။ OECD ၏ လမ်းညွှန်ချက်ကို ဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းရေးဆွဲရန်၊ ၎င်းကို သိရှိနားလည်မှု မြှင့်တင်ရန်နှင့် ၎င်း၏ စီရင်ပိုင်ခွင့်အောက်ရှိ ကုမ္ပဏီများမှ လိုက်နာမှုရှိစေရန်၊ ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်း

တွင် လုံလောက်သည့် တင်ကြို လုံ့လစိုက်ထုတ် လုပ်ဆောင်မှု၊ လျော့ပါးသက်သာရေးနှင့် ပြန်လည်ကုစားရေးတို့ ပြုလုပ်ရန် ပျက်ကွက်သူများကို ပြစ်ဒဏ်များ ချမှတ်ရန်။

- ၄။ ဥပဒေပုဒ်မအနေဖြင့် ကော်ပိုရိတ် ရေရှည်တည်တံ့သော တင်ကြို လုံ့လစိုက်ထုတ်လုပ်ဆောင်မှု ညွှန်ကြားချက်သည် ထိရောက်သည့် စနစ်တစ်ခုဖြစ်ပြီး ထိရောက်မှုမရှိသည့် တတိယအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်ဆေးအတည်ပြုမှု စနစ်များ၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် ထုတ်ဖော်ကြေညာရန် သတ်မှတ်ချက်များအားနည်းခြင်း၊ နှင့် အကျိုးစီးပွားပတ်သက်ဆက်နွယ်သူများနှင့် အဓိပ္ပာယ်ပြည့်ဝသည့် ထိတွေ့ ဆက်ဆံမှုမရှိခြင်းတို့ကြောင့် ယင်းအပေါ် ထိခိုက်စေမှုမရှိကြောင်း သေချာစေရန်။
- ၅။ အစိုးရများအနေဖြင့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များ နှင့် အခြားသော အရေးပါသည့် တွင်းထွက်များဆိုင်ရာ အရေးပါသည့် ဈေးကွက်များအတွင်း EU ၏ ကော်ပိုရိတ် ရေရှည်တည်တံ့သော တင်ကြို လုံ့လ စိုက်ထုတ်လုပ်ဆောင်မှု ညွှန်ကြားချက်နှင့် သဘောတရားတူညီသည့် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပြဋ္ဌာန်းရန်။
- ၆။ စီးပွားရေး နှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသားအဆင့် လုပ်ငန်းအစီအစဉ်များအတွင်း ပဋိပက္ခကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားထားသော ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ တင်ကြိုလုံ့လစိုက်ထုတ်လေ့လာမှုများ ပေါင်းစပ်ထည့်သွင်းရန် နှင့် အဆိုပါအစီအစဉ်များအား လုံလောက်သည့် အရင်းအမြစ်များဖြင့်အကောင်အထည်ဖော်ကြောင်း သေချာစေပြီး လုံလောက်သည့် ပြစ်ဒဏ်များ နှင့် မက်လုံးများဖြင့် ပြည်တွင်းဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းချက်အဖြစ် ကျင့်သုံးရန်။
- ၇။ အမျိုးသားအဆင့် ဘဏ္ဍာရေးစနစ်များသည် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များ တရားမဝင် ကုန်သွယ်မှုနှင့် ပတ်သက်နေသည့် ငွေကြေးခဝါချမှုများကို လွယ်ကူစေခြင်း မရှိကြောင်း သေချာစေရန်။

ပိုမိုမျှတသည့် အနာဂတ်တစ်ခု - လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များအတွက် ရေရှည် တည်တံ့သော ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းများ တည်ဆောက်ရေးဆိုင်ရာ အကြံပြုချက် ၅ ချက်

ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များ ဝယ်ယူတင်သွင်းမှုကို ရပ်တန့်ရန် ၎င်းတို့၏ တာဝန်များကို ကျေပွန်သည့်တိုင် ထိခိုက်ပျက်စီးမှုများ ဖြစ်စေသည့် မြေရှားသတ္တု တူးဖော်ရေး အလေ့အထများအား ထိရောက်သည့် ထိန်းကျောင်းမှုမရှိသော နိုင်ငံများရှိ အခြားသော အဆိုကြံနိုင်ခြေမြင့်မားသည့် ပတ်ဝန်းကျင်များတွင် ရွှေ့ပြောင်းလုပ်ဆောင်နိုင်သည့် အန္တရာယ်တစ်ရပ် ရှိနေပါသည်။

ထိုသို့ဖြစ်ပွားခြင်းကို ခွင့်ပြုရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။ တူးဖော်ရေးစီမံကိန်းအသစ်များတွင် တူးဖော်ထုတ်လုပ်ရေးအတွက် ကုန်ကျစရိတ် နှင့် အကျိုး

ကျေးဇူးများဆိုင်ရာ မျှတမှုရှိပြီး သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်အပေါ် တာဝန် ယူမှုရှိသည့် ချဉ်းကပ်မှုတစ်ခုကို ဦးစားပေးရမည်ဖြစ်ပြီး သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် ထိခိုက်ပျက်စီးမှု နှင့် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအပေါ် ဆိုးကျိုး သက်ရောက်မှုများကို အနည်းဆုံးဖြစ်စေကာ ဌာနအသိုင်းအဝိုင်း များအား လွတ်လပ်စွာ တင်ကြိုအသိပေးခွင့်ပြုချက် တောင်းခံခြင်း (FPIC) လုပ်ဆောင်ကာ ဒေသတွင်း အဓိပ္ပာယ်ပြည့်ဝသည့် ဆွေးနွေး တိုင်ပင်မှုများ လုပ်ဆောင်ရမည် ဖြစ်သည်။ အစိုးရများအနေဖြင့် တူးဖော်ရေးကုမ္ပဏီများသည် မည်သည့် အကျိုးသက်ရောက်မှုကို မဆို ပြန်လည်ကုစားရန် တာဝန်ယူမှုရှိကြောင်း နှင့် လေးလံသည့် မြေရှား သတ္တု ခြပ်စင်များ သို့မဟုတ် ၎င်းတို့ကိုအသုံးပြုထားသည့် ထုတ်ကုန် များကို ဝယ်ယူသည့် ကုမ္ပဏီများသည် ထိုသို့သော အစီအမံများ၏ ကုန်ကျစရိတ်များတွင် အမျိုးအစားမျှတစွာ ပါဝင်ကြောင်း သေချာစေရ မည်ဖြစ်သည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ဒီဇိုင်းပြောင်းလဲခြင်း၊ အစားထိုးခြင်း နှင့် သုံးပြီးသား ပစ္စည်းများ ပြန်လည်ရယူ အသုံးပြုခြင်းတို့တွင် ရင်းနှီး မြှုပ်နှံခြင်းဖြင့် တူးဖော်ထုတ်ယူရန် လိုအပ်ချက်ကို လျော့ချနိုင်ပြီး ၎င်း၏ ဆိုးကျိုးသက်ရောက်မှုများကို အနည်းဆုံးဖြစ်စေရန် များစွာအထောက် အကူပြု နိုင်ပါသည်။

အောက်ပါ အကြံပြုချက် ၅ ခုတို့သည် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များအတွက် လိုအပ်ချက်ကို မည်သို့ တာဝန်ယူမှုရှိစွာ ဖြည့် ဆည်းနိုင်ကြောင်း မျှော်မှန်းချက်တစ်ခုကို ပေးအပ်ပါသည်။

၁။ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းကို အမျိုးအစား စုံလင်ကွဲပြားစေခြင်းသည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် နှင့် လူမှုရေးဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုတို့ကို ဦးစားပေးရမည်ဖြစ်သည်။

ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ ဈေးကွက်များသည် လက်ရှိတွင် ၎င်းတို့၏ လေးလံ သောမြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များ တင်သွင်းမှုအတွက် တရုတ်နိုင်ငံ နှင့် မြန်မာနိုင်ငံတို့အပေါ် မှီခိုနေပြီး အဆိုပါနိုင်ငံများအတွင်း အချို့သော လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများ နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်များသည် အချို့ အစား မျှတမှု မရှိစွာ ထိခိုက်မှုများ ဖြစ်ပွားလျက် ရှိခဲ့ပါသည်။ အမျိုးမျိုး သော ကာဗွန်နည်းပါးသည့် နည်းပညာများတွင် အသုံးပြုရန် လေးလံ သည့် မြေရှားသတ္တု ခြပ်စင်များအတွက် ပိုမို ကြီးထွားလာလျက်ရှိ သည့် ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ လိုအပ်ချက်အရ တူးဖော်ထုတ်လုပ်မှုများသည် အနည်းဆုံးအနေဖြင့် အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ မြင့်တက်လာနိုင်ဖွယ် ရှိပါသည်။ သို့ရာတွင် ကုန်ကျစရိတ် နှင့် အကျိုးကျေးဇူးများ ခွဲဝေရာ တွင် ပိုမိုမျှတမှုရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။ သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် ထိခိုက် ပျက်စီးမှုကို အနည်းဆုံးဖြစ်စေရန် လျော့ချသင့်ပြီး ထိတွေ့မှု ရှိသည့် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအပေါ် ထိခိုက်မှုများကို ရှောင်လွှဲသင့် ပါသည်။

ဩစတြေးလျ၊ ဂရင်းလန်း နှင့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတို့အပါအဝင် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေး နှင့် စီမံပြုပြင်ရေး လုပ်ငန်း အသစ်များ ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်နှင့်အမျှ အစိုးရ များ နှင့် ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် သတ္တုတူးဖော်ရေး စီမံကိန်းများကို ကန့်ကွက်ပိုင်ခွင့်ပိုင်သည့် FPIC အခွင့်အရေးအပါအဝင် ဓလေ့

ထုံးတမ်း နှင့် ဌာနမြေယာအခွင့်အရေးများကို လေးစားလိုက်နာရမည် ဖြစ်ပြီး လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်မှုများ ပြုလုပ်ရန် ခိုင်မာသည့် သတ်မှတ်ချက်များနှင့်တကွ သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် နှင့် လုပ်သားများဆိုင်ရာ စည်းကမ်းများ ထားရှိကြောင်း နှင့် အကောင် အထည်ဖော်ကြောင်း သေချာစေရမည် ဖြစ်သည်။

၂။ ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် ပြန်လည်ထူထောင်ရေးအတွက် တာဝန်ယူရမည်ဖြစ်ပြီး အစိုးရများ အနေဖြင့် ၎င်းတို့အား တာဝန်ခံမှုရှိစေရမည်ဖြစ်သည်။

ရှိနေပြီးသား လုပ်ငန်းများကြောင့် ဖြစ်ပွားစေသည့် ထိခိုက်မှုများအား ဆက်လက်ခွင့်ပြုထားပြီး ပိတ်သိမ်းပြီးဖြစ်သော လုပ်ကွက်များကြောင့် ဖြစ်ပွားစေခဲ့သည့် ထိခိုက်မှုဆိုးမွေများကို ဖြေရှင်းခြင်း မရှိဘဲ စီမံကိန်း သစ်များသည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၊ လူမှုရေး နှင့် လူ့အခွင့်အရေး ဆိုင်ရာ ပြဿနာအသစ်များကို ပေါ်ပေါက်လာစေခြင်း မရှိကြောင်း သေချာစေရေးအတွက် တူးဖော်ရေးစီမံကိန်းသစ်များ ဖော်ဆောင်ခြင်း အား ယခင်တူးဖော်ရေးစီမံကိန်းများကြောင့် ထိခိုက်ခဲ့သည့် မြေယာ နှင့် ဂေဟစနစ်များကို ပြန်လည် ထူထောင်ခြင်းနှင့် တွဲဖက် လုပ်ဆောင် သင့်ပါသည်။

စီမံကိန်းအသစ်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ကြိုတင်ကာကွယ်ရေး နှင့် ပြန်လည် ထူထောင်ရေးတို့အတွက် တူးဖော်မှုသည် ကုမ္ပဏီများတွင် တာဝန်ရှိပါ သည်။ ၎င်းတို့အနေဖြင့် တူးဖော်မှုများ မစတင်မီ လုံလောက်သော အရင်းအမြစ်များ ပါဝင်သည့် သင့်လျော်သော အစီအစဉ်များ ထားရှိ ရမည်ဖြစ်ပြီး အဆိုပါ အစီအစဉ်များအတိုင်း ဆောင်ရွက် ရမည်ဖြစ်ကာ အစိုးရများအနေဖြင့် ၎င်းတို့အား လုံလောက်သည့် ဥပဒေများဖြင့် တာဝန်ခံစေရမည်ဖြစ်သည်။

၃။ လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များ၏ ဈေးနှုန်းတွင် တူးဖော်မှုကြောင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် ထိခိုက်ရသည့် ကုန်ကျစရိတ်ကို ပေါင်းစပ်ထည့်သွင်းရမည်။

သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အကာအကွယ်များအလွန်နည်းပါးသဖြင့် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုခြပ်စင်များ တူးဖော်မှုသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ဆိုးရွားစွာထိခိုက်စေခဲ့ပါသည်။ သတ္တုတူးဖော် မှု၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အပေါ် ထိခိုက်စေမှုသည် ဒိုင်စပရီဆီယမ် နှင့် တာဘီယမ်တို့၏ လက်ရှိဈေးကွက် ပေါက်ဈေးများအတွင်း ထင်ဟပ်မှုမရှိဘဲ အလွန်နည်းပါးနေပါသည်။

တူးဖော်ရေး စီမံကိန်းသစ်များကို နေရာသစ်များတွင် ဖော်ဆောင်သည့် အခါ စွန့်ပစ်ပစ္စည်းများကို သန့်စင်ခြင်း နှင့် မြေဆီလွှာမှ အက်ဆစ် များကို ပြန်လည်ရယူခြင်းတို့အတွက် လုပ်ငန်းစဉ်များအပါအဝင် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အကာအကွယ်များ၏ ကုန်ကျစရိတ် များကို လက်ရှိ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဖြစ်ပွားနေသကဲ့သို့ အိမ်နီးချင်း လူမှု

အသိုင်းအဝိုင်းများ နှင့် ဂေဟစနစ်များအပေါ် သက်ရောက်စေမည့် အစား ၎င်းတို့ကို ထည့်သွင်းတွက်ချက်ရမည် ဖြစ်သည်။ သင့်လျော် သည့် ဥပဒေများဖော်ဆောင်ပြီး မလိုက်နာပါက ကြီးလေးသည့်ပြစ်ဒဏ် များ ချမှတ်မှသာ ကုမ္ပဏီများအနေဖြင့် အဆိုပါ ကုန်ကျစရိတ်များကို ထည့်သွင်းတွက်ချက်မည် ဖြစ်သည်။

၄။ တူးဖော်မှုပြုလုပ်ရန် လိုအပ်ချက်ကို အနည်းဆုံးဖြစ်စေရန် သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည် ရယူအသုံးပြုရေးအတွက် ပိုမိုခိုင်မာအားကောင်းသည့် မူဝါဒများ လိုအပ်ပါသည်။

ထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ တင်ကြိုလုံ့လစိုက်ထုတ် လုပ် ဆောင်မှုများကို တိုးတက်စေခြင်း နှင့် တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းများအား ပိုမို ခိုင်မာအားကောင်းသည့် စည်းမျဉ်းဥပဒေများ နှင့် အကောင်အထည် ဖော်မှုများရှိသည့် နိုင်ငံများသို့ ပြန်လည် ရွှေ့ပြောင်းခြင်းတို့သည် အရေးပါသည့် အစီအမံများ ဖြစ်ကြသော်လည်း ရေရှည်တည်တံ့သည့် လေးလံသော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်လုပ်ငန်းတစ်ခုကို သေချာစေရန် လုံလောက်မှု မရှိပေ။ ကျွန်ုပ်တို့အနေဖြင့် ပိုမိုစိမ်းလန်းပြီး ပိုမိုရေရှည် တည်တံ့သည့် အနာဂတ်တစ်ခုကို တည်ဆောက်ရာတွင် ကုန်ကြမ်း ပစ္စည်းများ စဉ်ဆက်မပြတ် စီးဆင်းဝင်ရောက်နေစေရန် လိုအပ်သည့် စီးပွားရေးဆိုင်ရာပုံစံကိုလည်း ပြောင်းလဲရန်လိုအပ်ပါသည်။

လျှပ်စစ်ယာဉ်များ၊ လေအားလျှပ်စစ်ထုတ်ပေးသည့် လေရဟတ်များ နှင့် အခြားသော နည်းပညာထုတ်လုပ်သူများသည် သတ္တုတွင်းထွက် များ အသစ်တူးဖော်ရန် လိုအပ်ချက်ကို လျော့ချနိုင်ရေးအတွက် ၎င်းတို့၏ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းများအတွင်း လေးလံသည့်မြေရှား သတ္တုဒြပ်စင်များအား သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူ အသုံးပြု နိုင်မည့် နည်းလမ်းများကို ရှာဖွေလျက်ရှိကြပြီး ဖြစ်သည်။ မည်သို့ပင် ဆိုစေကာမူ သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူထားသည့် လေးလံ သော မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များ၏ ဈေးကွက်အတွင်း တင်သွင်းမှု ပမာဏသည် မပြောပလောက်ဘဲ ထုတ်ကုန်များ သက်တမ်းကုန်သွား သည့်အခါ ဒိုင်စပရီဆီယမ် နှင့် တာဘီယံ အများစုတို့သည် အမှိုက်ပုံ များတွင် အဆုံးသတ်သွားကြသည်။

ထုတ်လုပ်သူများအနေဖြင့် ပိုမိုတာဝန်ယူမှုရှိစေမည့် ဥပဒေများ နှင့် သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူအသုံးပြုရမည့် သတ်မှတ် အတိုင်းအတာများ ထားရှိခြင်းအပါအဝင် တုန့်ပြန်ချက်အခြေပြု အလို အလျောက်ထိန်းကျောင်းသည့် ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းများ အတွင်း သုတေသနများ နှင့် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုများကို အရှိန်အဟုန် မြှင့်တင် ရန်အတွက် ပိုမိုခိုင်မာအားကောင်းသည့် အစိုးရမူဝါဒများကို လိုအပ် နေပါသည်။ ယင်းသည် လေးလံသည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များအတွက် ဝယ်လိုအား မြင့်တက်လာသည်နှင့်အမျှ တူးဖော်ထုတ်လုပ်မှု၏ ရှောင် လွှဲ၍ မရနိုင်သော ထိခိုက်မှုများကို လျော့ကျစေမည်ဖြစ်ပြီး အဆိုပါ အရေးပါသည့် တွင်းထွက်သတ္တုများ၏ ထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းများ ပြတ် တောက်ခြင်းမရှိစေရန် ကာကွယ်ရာတွင်လည်း အထောက်အကူ ပြုမည် ဖြစ်သည်။

၅။ အစားထိုးအသုံးပြုခြင်းများတွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း နှင့် သုံးစွဲမှုများကို လျော့ချရန် ရည်ရွယ်ထားသည့် မူဝါဒများသည်လည်း တူးဖော်မှုနှင့်ပတ်သက်သည့် ထိခိုက်မှုများကို လျော့ကျစေမည်ဖြစ်သည်။

သုံးပြီးသားပစ္စည်းများမှ ပြန်လည်ရယူခြင်းကို အားပေးသည့် စည်းမျဉ်း စည်းကမ်းများနှင့်အပြိုင် အဓိက ကျသည့် ထုတ်ကုန်များကို လေးလံ သည့် မြေရှားသတ္တုဒြပ်စင်များမပါဝင်ဘဲ ဖန်တီးသော လုပ်ငန်းစဉ်များ တွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုများ ပိုမိုပြုလုပ်ရန် လိုအပ်နေပါသည်။ လျှပ်စစ်ယာဉ် များ ထုတ်လုပ်သည့် လုပ်ငန်းများအပါအဝင် ကုမ္ပဏီအချို့သည် အစား ထိုး ကုန်ကြမ်းပစ္စည်းများကို အသုံးပြု ခြင်းဖြင့် လေးလံသည့် မြေရှား သတ္တုဒြပ်စင်များအပေါ် မှီခိုအားထားနေမှုကို လျော့ချရန် ကြိုးပမ်း လျက်ရှိကြပါသည်။ ထုတ်လုပ်မှု၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ကုန် ကျစရိတ်များကို ပေါင်းစပ်ထည့်သွင်းခြင်းကြောင့် ဒိုင်စပရီဆီယမ် နှင့် တာဘီယမ်တို့၏ ဈေးနှုန်းများ မြင့်တက်လာခြင်းသည် အစားထိုး ထုတ်ကုန်ဖန်တီးရန် အားထုတ်မှုများအတွက် တွန်းအားဖြစ်စေ မည်ဖြစ်သော်လည်း ရေရှည်တည်တံ့သည့် အစားထိုး ဖြေရှင်းနည်းများ ဖော်ဆောင်ရန်အတွက်လည်း အစိုးရ၏ အထောက်အပံ့များ လိုအပ် ပါသည်။

ပိုမို၍ ရေရှည်တည်တံ့သည့် အသုံးပြုမှု အဆင့်များသို့ ရောက်ရှိ နိုင်ရန် ရည်ရွယ်သည့် အစိုးရမူဝါဒများသည်လည်း လေးလံသည့် မြေရှား သတ္တုများ ဝယ်လိုအားကို လျော့ချရန် အထောက်အကူပြုမည်ဖြစ်ပြီး တူးဖော်မှုနှင့်ဆက်စပ်နေသည့် ထိခိုက်မှုများကို လျော့ကျစေမည်ဖြစ် သည်။

END NOTES

1. "The ethics of rare earth elements over time and space", Abigail Martin and Alastair Iles, HYLE – International Journal for Philosophy of Chemistry, အတွဲ ၂၆၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၆။ (<http://www.hyle.org/journal/issues/26-1/martin.pdf>); "China wrestles with the toxic aftermath of rare earth mining", Michael Standaert, Yale Environment 360, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂ ရက်။ (<https://e360.yale.edu/features/china-wrestles-with-the-toxic-aftermath-of-rare-earth-mining>)
2. "Rare earths: Shades of grey: Can China continue to fuel our global clean & smart future?", China Water Risk, ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇွန်လ၊ စာမျက်နှာ ၄ (<https://chinawaterisk.org/wp-content/uploads/2016/08/China-Water-Risk-Report-Rare-Earths-Shades-Of-Grey-2016-Eng.pdf>); "The ethics of rare earth elements over time and space", Abigail Martin and Alastair Iles, HYLE – International Journal for Philosophy of Chemistry, အတွဲ ၂၆၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၁၅ (<http://www.hyle.org/journal/issues/26-1/martin.pdf>)
3. "Rare earths: Shades of grey: Can China continue to fuel our global clean & smart future?", China Water Risk, ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇွန်လ၊ စာမျက်နှာ ၄၈ (<https://chinawaterisk.org/wp-content/uploads/2016/08/China-Water-Risk-Report-Rare-Earths-Shades-Of-Grey-2016-Eng.pdf>); "China wrestles with the toxic aftermath of rare earth mining", Michael Standaert, Yale Environment 360, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂ ရက် (<https://e360.yale.edu/features/china-wrestles-with-the-toxic-aftermath-of-rare-earth-mining>); "Research on import and export risks and customs supervision of China's rare earth industry", Liu Jingjing, Jiangxi University of Finance and Economics, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဇွန်လ ၂၅ ရက် (Global Witness စာတမ်းအမှတ် G-1); ဗျူဟာမြောက် တွင်းထွက်သတ္တုများဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇွန်လ ၁၅ ရက် (Global Witness ၏ တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု ၁၀၂)
4. "Magnet rare earth oxides market to increase fivefold by 2030 — report", Mining.com, ၂၀၂၁ ခုနှစ် မေလ ၇ ရက် (<https://www.mining.com/magnet-rare-earth-oxides-market-to-increase-fivefold-by-2030-report/>)
5. "China's monopoly on rare earth elements – and why we should care", June Teufel Dreyer, Foreign Policy Research Institute, ၂၀၂၀ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၇ ရက် (<https://www.fpri.org/article/2020/10/chinas-monopoly-on-rare-earth-elements-and-why-we-should-care/>)
6. "GACC", ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဧပြီလတွင် နောက်ဆုံးဝင်ရောက်ကြည့်ရှုခဲ့သည်။ (<http://english.customs.gov.cn/>); "MIIT", ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၃၀ ရက်။ (https://www.miit.gov.cn/zwgk/zcwj/wjfb/tz/art/2021/art_4189ba2fd8b34914b654241f692b2c0b.html)
7. မြေရှားသတ္တုထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇွန်လ ၁၅ ရက် (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၁)
8. "An overview of rare earth elements and related issues for congress", Brandon S. Tracy, Congressional Research Service, R46618, ၂၀၂၀ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၃ (<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46618>)
9. "Rare earths: Shades of grey: Can China continue to fuel our global clean & smart future?", China Water Risk, ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇွန်လ၊ စာမျက်နှာ ၄၊ ၂၃ (<https://chinawaterisk.org/wp-content/uploads/2016/08/China-Water-Risk-Report-Rare-Earths-Shades-Of-Grey-2016-Eng.pdf>); "China wrestles with the toxic aftermath of rare earth mining", Michael Standaert, Yale Environment 360, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂ ရက် (<https://e360.yale.edu/features/china-wrestles-with-the-toxic-aftermath-of-rare-earth-mining>); ဗျူဟာမြောက် တွင်းထွက်သတ္တုများဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်းများ၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇွန်လ ၁၅ ရက် (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၂ နှင့် ၁၀၄၈)
10. "The bottleneck of a low-carbon future", Liu Hongqiao, China Dialogue, ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၅ ရက် (<https://china-dialogue.net/en/energy/9209-the-bottleneck-of-a-low-carbon-future/>); "Imports of rare earth ore from Myanmar are blocked, which is tightening the supply of medium and heavy rare earths and is expected to boost prices" (ဘာသာပြန်), Qiu Zuxue and He Jing, China Industrial Securities Co., Ltd., ၂၀၁၉ ခုနှစ် မတ်လ (http://stock.finance.sina.com.cn/stock/go.php/vReport_Show/kind/lastest/rptid/605270022921/index.phtml); "Rare earths: Roskill visits Ganzhou – a key RE production base in China", Leslie Liang and Yiwei Yin, Roskill, ၂၀၂၁ ခုနှစ် မတ်လ ၂၅ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210402103735/https://roskill.com/news/rare-earths-roskill-visits-ganzhou-a-key-re-production-base-in-china/>); "Rare earths: China rare earth compounds supply chain break off", Leslie Liang, Roskill, ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၈ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210911002726/https://roskill.com/news/rare-earths-china-rare-earth-compounds-supply-chain-break-off/>); "Research on import and export risks and customs supervision of China's rare earth industry", Liu Jingjing, Jiangxi University of Finance and Economics, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဇွန်လ ၂၅ ရက် (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် G-1)
11. "Rare earths in Myanmar: Unobtainium?", Sribala Subramanian, The Diplomat, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဇွန်လ ၁၄ ရက် (<https://thediplomat.com/2021/06/rare-earths-in-myanmar-unobtainium/>); "China worries over rare-earth supply disruption from Myanmar coup", Kenji Kawase, Nikkei Asia, ၂၀၂၁ ခုနှစ် မတ်လ ၄ ရက် (<https://asia.nikkei.com/Spotlight/Comment/China-worries-over-rare-earth-supply-disruption-from-Myanmar-coup>); "Illegal rare earth mines on China border multiply since Myanmar's coup", The Irrawaddy, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂၆ ရက် (<https://www.irrawaddy.com/news/burma/illegal-rare-earth-mines-china-border-multiply-since-myanmars-coup.html>)

12. Video report on rare earth mining in Kachin State's Chipwi Township (ဘာသာပြန်), Myitkyina News Journal, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ (<https://fb.watch/aldy1LM5ja/>); "Myanmar rare earth ban causes domestic procurement tension" (ဘာသာပြန်), mymetal.net, ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ၁၄ ရက် (<https://www.mymetal.net/18/1114/14/E3FBF68164060C98.html>); ဗျူဟာမြောက် တွင်းထွက်သတ္တုများဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦး၊ ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများမှ အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးနှင့် ချီဖွေရီ အစိုးရ အရာရှိတစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်းများ၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလမှ မတ်လအထိ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၂၊ ၁၀၉၊ ၁၁၀ နှင့် ၁၁၆)
13. "Rare earths: China closes Tengchong Yunnan/Myanmar port and bans imports of rare earths from Myanmar", Roskill, ၂၀၁၉ ခုနှစ် မေလ ၂၄ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210415165054/https://roskill.com/news/rare-earths-china-closes-tengchong-yunnan-myanmar-port-and-bans-imports-of-rare-earth-from-myanmar/>)
14. "'Weapons, power and money': How rare earth mining in Kachin enriches a Tatmadaw ally", Jauman Naw, Emily Fishbein and Ronja Pilgaard, Frontier Myanmar, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၃ ရက် (<https://www.frontiermyanmar.net/en/weapons-power-and-money-how-rare-earth-mining-in-kachin-enriches-a-tatmadaw-ally/>); "The sunset of a notorious warlord", Sithu Aung Myint, Frontier Myanmar, ၂၀၁၆ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၂ ရက် (<https://www.frontiermyanmar.net/en/the-sunset-of-a-notorious-warlord/>)
15. "NDA-K changes to Burma junta's BGF", Kachin News Group, BNI Multimedia Group, ၂၀၀၉ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ၁၀ ရက် (<https://www.bnionline.net/en/kachin-news-group/item/7388-nda-k-changes-to-burma-juntas-bgf.html>); "'Weapons, power and money': How rare earth mining in Kachin enriches a Tatmadaw ally", Jauman Naw, Emily Fishbein and Ronja Pilgaard, Frontier Myanmar, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၃ ရက် (<https://www.frontiermyanmar.net/en/weapons-power-and-money-how-rare-earth-mining-in-kachin-enriches-a-tatmadaw-ally/>)
16. "Myanmar's military accused of genocide in damning UN report", Hannah Ellis-Petersen, The Guardian, ၂၀၁၈ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၇ ရက် (<https://www.theguardian.com/world/2018/aug/27/myanmars-military-accused-of-genocide-by-damning-un-report>)
17. ချီဖွေရီ အစိုးရအရာရှိတစ်ဦး၊ ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းနှစ်ခုတို့၏ အဖွဲ့ဝင်များ၊ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦးနှင့် ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ နှင့် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆၊ ၁၀၈၊ ၁၀၉၊ ၁၁၀ နှင့် ၁၁၆)
18. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ - ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)၊ ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦး နှင့် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦး၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆ နှင့် ၁၀၈)
19. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ - ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)၊ ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦး၊ ချီဖွေမှ အစိုးရ အရာရှိတစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ နှင့် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆ နှင့် ၁၀၆)
20. Video report on rare earth mining in Kachin State's Chipwi Township (ဘာသာပြန်), Myitkyina News Journal, January 2019 (<https://fb.watch/aldy1LM5ja/>)၊ ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦး၊ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦး နှင့် ကချင်ပြည်နယ်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများမှ အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆၊ ၁၀၈၊ ၁၀၉ နှင့် ၁၁၀)
21. အမျိုးသားညီညွတ်ရေးအစိုးရ၊ သဘာဝသယံဇာတ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး ဝန်ကြီး ဒေါက်တာတူးခေါင်နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၇)
22. အသိပေးချက် အမှတ် ၂၆/၂၀၁၆၊ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းအမျိုးအစားများ ခွဲခြားသတ်မှတ်ခြင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု ကော်မရှင် (<https://www.dica.gov.mm/sites/dica.gov.mm/files/document-files/notification26englishversion.pdf>)
23. "Myanmar's scope of prohibited and restricted activities for foreign investment – A new revision", Allen & Overy, ၂၀၁၆ ခုနှစ် (<https://www.allenoverly.com/en-gb/global/news-and-insights/publications/myanmar-foreign-investment---updated-list-of-restricted-activities>)
24. No.2 Mining Enterprise, Ministry of Natural Resources and Environmental Conservation, responses to interview questions about the rare earth mining industry (ဘာသာပြန်)၊ ၂၀၁၉ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၀)၊ အမျိုးသားညီညွတ်ရေးအစိုးရ၊ သဘာဝသယံဇာတ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး ဝန်ကြီး ဒေါက်တာတူးခေါင်နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၇)
25. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ - ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)၊ video report on illegal rare earth mining in Kachin State's Chipwi Township (ဘာသာပြန်), RFA Burmese, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ (https://fb.watch/ajjW_SZVWYH/)
26. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ - ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)၊ ချီဖွေရှိ အစိုးရ အရာရှိတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆)

27. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ငွေ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ - ဒီဇင်ဘာလ(Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)၊ ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦး နှင့် ဒေသခံသုတေသီတစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်းများ၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ နှင့် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၁၀ နှင့် ၁၁၉)
28. ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၉ နှင့် ၁၁၀)
29. ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦး၊ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦး နှင့် ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆၊ ၁၀၈ နှင့် ၁၀၉)
30. ချီဖွေရှိ အစိုးရ အရာရှိတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၁၆)
31. ချီဖွေရှိ အစိုးရ အရာရှိတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၁၆)
32. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈)
33. “‘Weapons, power and money’: How rare earth mining in Kachin enriches a Tatmadaw ally”, Jauman Naw, Emily Fishbein and Ronja Pilgaard, Frontier Myanmar, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၃ ရက်။ (<https://www.frontiermyanmar.net/en/weapons-power-and-money-how-rare-earth-mining-in-kachin-enriches-a-tatmadaw-ally/>); video interview on rare earth mining with former Kachin State Minister of Natural Resources and Conservation, U Dashi La Seng (ဘာသာပြန်), Democratic Voice of Burma TV News, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၂၅ ရက် (<https://www.youtube.com/watch?v=Ukb5R22pu7A>)
34. “Myanmar rare earth ban causes domestic procurement tension” (ဘာသာပြန်), mymetal.net, ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ၁၄ ရက် (<https://www.mymetal.net/18/1114/14/E3FBF68164060C98.html>); “China worries over rare-earth supply disruption from Myanmar coup”, Kenji Kawase, Nikkei Asia, ၂၀၂၁ ခုနှစ် မတ်လ ၄ ရက် (<https://asia.nikkei.com/Spotlight/Comment/China-worries-over-rare-earth-supply-disruption-from-Myanmar-coup>); မြေရှားသတ္တု တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၃)
35. “Rare earths: China closes Tengchong Yunnan/Myanmar port and bans imports of rare earths from Myanmar”, Roskill, ၂၀၁၉ ခုနှစ် မေလ ၂၄ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210415165054/https://roskill.com/news/rare-earths-china-closes-tengchong-yunnan-myanmar-port-and-bans-imports-of-rare-earth-from-myanmar/>)
36. “ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ ဒေသခံပြည်သူများ၏ ထုတ်ပြန်ချက်”, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် A-1)
37. “ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ ဒေသခံပြည်သူများ၏ ထုတ်ပြန်ချက်”, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် A-1)
38. Video report on illegal rare earth mining in Kachin State’s Chipwi Township (ဘာသာပြန်), RFA Burmese, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ၊ (https://fb.watch/ajW_SZVwyH/); “Lawmaker charged for supporting civil servants”, Kachin News, ၂၀၂၁ ခုနှစ်မတ်လ ၂ ရက် (<https://kachinnews.com/2021/03/02/lawmaker-charged-for-supporting-civil-servants/>)
39. အမျိုးသားညီညွတ်ရေးအစိုးရ၊ သဘာဝသယံဇာတ နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး ဝန်ကြီး ဒေါက်တာတူးခေါင်နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၇)
40. “Myanmar: ‘Appalling’ violations demand ‘unified and resolute international response’”, ကုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ မဟာမင်းကြီးရုံး၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ ၁၅ ရက်၊ (<https://news.un.org/en/story/2022/03/1113972>)
41. ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦး နှင့် ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆ နှင့် ၁၀၉)
42. ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၁၀)
43. Video interview on rare earth mining with Dr Hkalam Samson of the Kachin Baptist Convention and U Aung Hkam of the Kachin State People’s Party (ဘာသာပြန်), Democratic Voice of Burma TV News, ၂၀၂၀ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂၈ ရက် (<https://www.youtube.com/watch?v=w7LOIWp65P4>); မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ငွေ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ - ဒီဇင်ဘာလ(Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1); ချီဖွေမြို့နယ်ရှိ လူထုကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၂၁)
44. ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၉ နှင့် ၁၁၀)
45. ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၉)
46. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ငွေ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ-ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)
47. ချီဖွေမြို့နယ်ရှိ လူထုကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၂၁)
48. “ဒေသခံပြည်သူများ၏ ရှေ့ကံကော၊ သစ်ကြားသီး၊ အခြားသော နှစ်ရှည်ခံစိုက်ခင်းများ နှင့် အသက်မွေးဝမ်းကျောင်း အဖြစ် တိရစ္ဆာန်မွေးမြူခြင်းများ ပြုလုပ်ရာ မြေယာများအတွင်း REE စမ်းသပ်ခြင်း နှင့် တူးဖော်ခြင်း လုပ်ငန်းများ အတင်းအဓမ္မ လုပ်ဆောင်နေမှုကို တားဆီးပေးရန် အကူအညီတောင်းခံခြင်း”，မြေ ကိုပိုင်းတိုင်းစစ်ဌာနချုပ်ထံပေးစာ၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် C-1)

49. ချီဖွေမြို့နယ်ရှိ လူထုကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၂၁)
50. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ-ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1); မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦး နှင့် ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈ နှင့် ၁၀၉)
51. “‘Weapons, power and money’: How rare earth mining in Kachin enriches a Tatmadaw ally”, Jauman Naw, Emily Fishbein and Ronja Pilgaard, Frontier Myanmar, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၃ ရက်။ (<https://www.frontiermyanmar.net/en/weapons-power-and-money-how-rare-earth-mining-in-kachin-enriches-a-tatmadaw-ally/>); မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈)
52. ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ်ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆)
53. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦး၊ လီဆူးလုပ်သားတစ်ဦး နှင့် ဒေသခံရပ်မိရပ်ဖတစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ နှင့် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈ နှင့် ၁၀၇)
54. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်သူတစ်ဦး နှင့် ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈ နှင့် ၁၀၉)
55. “Rare earths: Roskill visits Ganzhou – a key RE production base in China”, Leslie Liang and Yiwei Yin, Roskill, ၂၀၂၁ ခုနှစ် မတ်လ ၂၅ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210402103735/https://roskill.com/news/rare-earths-roskill-visits-ganzhou-a-key-re-production-base-in-china/>); “Rare earths: China rare earth compounds supply chain break off”, Leslie Liang, Roskill, ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၈ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210911002726/https://roskill.com/news/rare-earths-china-rare-earth-compounds-supply-chain-break-off/>)
56. “China wrestles with the toxic aftermath of rare earth mining”, Michael Standaert, Yale Environment 360, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂ ရက် (<https://e360.yale.edu/features/china-wrestles-with-the-toxic-aftermath-of-rare-earth-mining>)
57. Video report on rare earth mining in Kachin State’s Chipwi Township (ဘာသာပြန်), Myitkyina News Journal, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ (<https://fb.watch/aldy1LM5ja/>); “Rare earth illegally dug in Panwar: Kachin Mining department”, Eleven Myanmar, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၁၁ ရက် (<https://elevenmyanmar.com/news/rare-earth-illegally-dug-in-panwar-kachin-mining-department>); မြေရှားသတ္တုထုတ်လုပ်ရေးလမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူတစ်ဦး၊ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူတစ်ဦး နှင့် မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်သားတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၁၊ ၁၀၃၊ ၁၀၄ က၊ ၁၀၄ ခ နှင့် ၁၀၈)
58. “Global demand for rare earth elements fuels environmental destruction in Kachin State”, Ronja Pilgaard, Jauman Naw and Emily Fishbein, Frontier Myanmar, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၄ ရက်။ (<https://www.frontiermyanmar.net/en/global-demand-for-rare-earth-elements-fuels-environmental-destruction-in-kachin-state/>); ကချင်ပြည်နယ်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းတစ်ခု၏ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၉)
59. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ-ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)
60. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ခြင်း၏ လူမှုရေး နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သက်ရောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ချီဖွေ နှင့် ပန်ဝါမြို့နယ်တို့ရှိ ကျေးရွာ ၂၀ နှင့် ရပ်ကွက် ၅ ခုတို့ရှိ ဒေသခံ ၉၄ ဦးတို့အား ဒေသခံ အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းများ၏ စစ်တမ်းကောက်ယူမှု၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ-ဒီဇင်ဘာလ (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် F-1)
61. ကချင်ပြည်နယ် Matawng ရှိ ကျေးရွာသားတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၁၂)
62. “Chipwi Nge Hydropower Station (construction power plant) for hydropower project in upper reaches of Ayeyawady River, Environmental Impact Report”, Changjiang Survey, Planning, Design and Research Limited Co., ၂၀၁၃ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၂၆၅-၆။
63. ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်လူမှုအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦး၊ လီဆူးလုပ်သားတစ်ဦး၊ ဒေသခံရပ်မိရပ်ဖတစ်ဦး၊ ချီဖွေမြို့နယ်ရှိ လူထုကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ နှင့် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ်များ ၁၀၉၊ ၁၀၇ နှင့် ၁၂၁)
64. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်သားတစ်ဦး နှင့် ချီဖွေမြို့နယ်ရှိ လူထုကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ နှင့် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈ နှင့် ၁၂၁)
65. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်သားတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈)
66. ကျေးရွာသားများ၊ လီဆူးလုပ်သားတစ်ဦး နှင့် ဒေသခံရပ်မိရပ်ဖတစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၃၊ ၁၀၄ နှင့် ၁၀၇)
67. “The impact of unregulated ionic clay rare earth mining in China”, Daniel J Packey and Dudley Kingsnorth, Resources Policy, အတွဲ ၄၈၊ ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇွန်လ၊ စာမျက်နှာ ၁၁၃-၁၁၄။ (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301420716300289>)
68. Locals and activists call for an immediate halt to mining operations in Chipwi and Pangwa (ဘာသာပြန်)၊ ဗီဒီယိုအစီရင်ခံစာ၊ RFA Burmese, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ (<https://fb.watch/amrxWbqnX9/>); မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်သားတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၈)

69. "Our land is collapsing around us: Ayeyarwady at risk from rampant sand mining", Hein Ko Soe and Clare Hammond, Frontier Myanmar, ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၃ ရက် (<https://www.frontiermyanmar.net/en/our-land-is-collapsing-around-us-ayeyarwady-at-risk-from-rampant-sand-mining/>)

70. "Rare earths: Shades of grey: Can China continue to fuel our global clean & smart future?", China Water Risk, ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ၊ စာမျက်နှာ ၁၅ (<https://chinawaterrisk.org/wp-content/uploads/2016/08/China-Water-Risk-Report-Rare-Earths-Shades-Of-Grey-2016-Eng.pdf>)

71. လီဆူးလှိုင်သားတစ်ဦး နှင့် ဒေသခံရပ်မိရပ်ဖတစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ်မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၁၇)

72. မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူတစ်ဦး၊ ဧပြီ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းတစ်ဦး နှင့် ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းများမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှုများ၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်လမှ မတ်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၁၊ ၁၀၈၊ ၁၀၉၊ ၁၁၀ နှင့် ၁၁၈)

73. ကချင်ပြည်နယ်မှ ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦး၊ မြေရှားသတ္တုတူးဖော်ရေး လုပ်ငန်းတစ်ဦး နှင့် ကချင်အခြေစိုက် အရပ်ဘက် အဖွဲ့အစည်းမှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးတို့နှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်းများ၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၆၊ ၁၀၈ နှင့် ၁၁၀); "Research on import and export risks and customs supervision of China's rare earth industry", Liu Jingjing, Jiangxi University of Finance and Economics, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂၅ ရက် (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် G-1)

74. "China's stranglehold of the rare earths supply chain will last another decade", ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂၆ ရက် (<https://www.mining-technology.com/analysis/chinarare-earths-dominance-mining/>)

75. "China's monopoly on rare earth elements – and why we should care", June Teufel Dreyer, Foreign Policy Research Institute, ၂၀၂၀ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၇ ရက် (<https://www.fpri.org/article/2020/10/chinas-monopoly-on-rare-earth-elements-and-why-we-should-care/>); "China targets rare earth export curbs to hobble US defence industry", Sun Yu and Demetri Sevastopulo, Financial Times, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၅ ရက် (<https://www.ft.com/content/d3ed83f4-19bc-4d16-b510-415749c032c1>)

76. "Merger plan of 6 Chinese rare earth companies gets government nod" Paul Ploumis, SMM, ၂၀၁၅ ခုနှစ် မေလ ၁၅ ရက် (<https://news.metal.com/newscontent/100072885/merger-plan-of-6-chinese-rare-earth-companies-gets-government-nod/>); "China exerts global rare earths dominance", RT.com, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၂၅ ရက် (<https://www.australiannews.net/news/272017942/china-exerts-global-rare-earths-dominance/>); "China's rare earth metals consolidation and market power", Felix K. Chang, Foreign Policy Research Institute, ၂၀၂၂ ခုနှစ် မတ်လ ၂ ရက် (<https://www.fpri.org/article/2022/03/chinas-rare-earth-metals-consolidation-and-market-power/>); မြေရှားသတ္တုထုတ်လုပ်ရေး လမ်းကြောင်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူတစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၁)

77. "China builds rare earth 'aircraft carrier' China Rare Earth Group" (ဘာသာပြန်)၊ Guxiaocha.com, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၂၄ ရက် (<https://www.guxiaocha.com/articlecontent?id=2500>)

78. "MIIT", ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၃၀ ရက် (https://www.miit.gov.cn/zwgk/zcwj/wjfb/tz/art/2021/art_4189ba2fd8b34914b654241f692b2c0b.htm)

79. "Research on import and export risks and customs supervision of China's rare earth industry", Liu Jingjing, Jiangxi University of Finance and Economics, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၂၅ ရက် (Global Witness စာတမ်းအမှတ်စဉ် G-1)

80. <https://web.archive.org/web/2/http://www.zgnfxt.com/n91/n100/c11531/content.html>

81. China Minmetals Rare Earth Company ၏ နှစ်စဉ်အစီရင်ခံစာများ၊ ၂၀၁၈ ခုနှစ်မှ ၂၀၂၁ ခုနှစ်အထိ။ <http://www.gsycsf.com/CompanyState/info.aspx?itemid=654&parent>

82. "Myanmar coup: Impact on China's rare earth ore imports", SMM, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၉ ရက် (<https://news.metal.com/newscontent/101396389/myanmar-coup-impact-on-chinas-rare-earth-ore-imports/>); "Rare earths: China rare earth compounds supply chain break off", Leslie Liang, Roskill, ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၈ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210911002726/https://roskill.com/news/rare-earths-china-rare-earth-compounds-supply-chain-break-off/>); ဗျူဟာမြောက် တွင်းထွက်သတ္တုများဆိုင်ရာ ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၂)

83. "Rare earths: China rare earth compounds supply chain break off", Leslie Liang, Roskill, ၂၀၂၁ ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၈ ရက် (<https://web.archive.org/web/20210911002726/https://roskill.com/news/rare-earths-china-rare-earth-compounds-supply-chain-break-off/>)

84. မြေရှားသတ္တု တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၄ က)

85. JL Mag Rare-Earth Co., Ltd., Global offering, ၂၀၂၁ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ၊ စာမျက်နှာ ၂။ (<https://www1.hkexnews.hk/listedco/listconews/sehk/2021/1231/2021123100023.pdf>)

86. JL Mag Rare-Earth Co., Ltd., 2021 Environmental, Social and Governance Report, ၂၀၂၂ ခုနှစ် (<https://www1.hkexnews.hk/listedco/listconews/sehk/2022/0411/2022041101384.pdf>)

87. မြေရှားသတ္တု တူးဖော်ရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်တစ်ဦးနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း၊ ၂၀၂၂ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ (Global Witness တွေ့ဆုံမေးမြန်းမှု အမှတ်စဉ် ၁၀၄ က)